

Silvio Gesell:

Het Wondereiland Barataria

door Juan Acratillo - 1675

Silvio GESELL

Het Wondereiland Barataria

door Juan Acratillo - 1675

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Gesell, Silvio

Het wondereiland Barataria / Silvio Gesell; [vert. uit het Duits door W.P. Roelofs; ill. René Tweehuysen]. - Utrecht: Aktie Strohalm. - Ill.

Vert. van : Die Wunderinsel Barataria. - Oorspr. uitg. onder pseud. van Juan Acratillo: Der verblüfte Sozialdemokrat. - 1922. - Met lit. opg.

ISBN 90-70334-92-5

Trefw.: economische stelsels.

© Aktie Strohalm, Utrecht, 1992
Oudegracht 42, 3511 AR Utrecht
Tel. 030-314314
Giro 355925
ISBN 90 7033 492 5

INHOUD

Voorwoord van Prof. Tinbergen

Voorwoord van de vertaler.

De verblufte sociaaldemocraat (voorwoord door Klaus Rosenfeld)

Hoofdstuk 1 - Barataria

Hoofdstuk 2 - De aardappelstandaard

Hoofdstuk 3 - De noten zijn hun gewicht in geld waard

Hoofdstuk 4 - Harde noten

Hoofdstuk 5 - Harde gevolgen

Hoofdstuk 6 - De engelsen komen

Hoofdstuk 7 - Het geld tot God verheven

Vanwaar de rente?

VOORWOORD VAN PROF. TINBERGEN

Nu de vraag welke van de verschillende sociaal-economische stelsels het beste is, weer zeer actueel is geworden, verdient ook een man als S. Gesell weer aandacht. Hij deelt de opvatting die later door Keynes is verdedigd, dat in bepaalde situaties – met name in een conjunctuur-depressie – een wijziging in het geldstelsel voldoende is om aan een noodtoestand een einde te maken.

Lange-termijn-vraagstukken als welk sociaal-economisch stelsel de voorkeur verdient, grijpen diep in en vereisen tijd om te worden besproken en misschien beproefd.

Keynes was ook van mening, dat de denkbeelden van Gesell in elk geval oorspronkelijk waren, en een aspect van het geldwezen belichtten dat vaak over het hoofd wordt gezien.

Jan Tinbergen.

VOORWOORD VAN DE VERTALER.

Het pamflet "Der verblüffte Sozialdemokrat" is verschenen in 1922 en is later enige malen herdrukt onder de titel "Die Wunderinsel Barataria".

Gesell schreef dit verhaal om de toenmalige marxistische beweging duidelijk te maken dat in het geldstelsel de sleutel ligt tot een samenleving zonder uitbuiting. Gesell is de grondlegger van de vrij-ekonomie.

De "vrij-ekonomen" wijzen zowel kapitalisme als staatskapitalisme gemeenlijk "socialisme" genoemd af. Het fiasko van het "socialisme" is in de landen van het "socialistische" deel van de wereld zo zoetjes aan wel duidelijk geworden. Voor Gesell was dit al duidelijk lang vóór er van een Sovjet-Unie sprake was.

In dit verhaal zien we op het eiland Barataria achtereenvolgens kommunisme, een overgangsfase, "vrij-ekonomie", en kapitalisme.

Juist nu de situatie in het Oostblok met de dag verandert, is het gewenst dat veel mensen na gaan denken over de vraag of er geen beter alternatief is dan kapitalisme of staats-kapitalisme.

We moeten hopen dat de volken daar en overal elders ervoor gespaard blijven, dat er alleen maar een ontwikkeling komt, terug naar kapitalistische verhoudingen, maar dat, al was het om te beginnen maar in één dezer landen, de grondslag wordt gelegd voor een vrije ekonomie in een vrije maatschappij van vrije mensen.

De beroemde ekonoom Keynes schrijft in zijn boek "The General Theory of Employment, Interest and Money" het volgende over Gesell : "de vreemde, ten onrechte veronachtzaamde profeet wiens werk flitsen van diep inzicht bevat en die er maar net niet in geslaagd is de zaak volkomen te doorgronden" en "In de jaren na de (eerste wereld-)oorlog bombardeerden zijn aanhangers mij met eksemplaren van zijn werken; de verdiensten daarvan ontgingen me echter volkomen. Zoals vaak het geval is met niet volmaakt geanalyseerde intuïties, werd hun betekenis me pas duidelijk nadat ik m'n eigen konklusies op m'n eigen manier bereikt had. Ondertussen had ik, zoals andere academische ekonomen, zijn zeer oorspronkelijk streven afgedaan als niet beter dan dat van een fantast."

Nog steeds weten maar weinig mensen en ook weinig ekonomen van de mogelijkheden van de vrije ekonomie. We hopen met deze wat bewerkte heruitgave daar wat aan te doen. Het is dan aan u, lezer, om door te dringen tot de kern van het geldwezen. Hopelijk doet u de ideeën van Gesell daarbij niet zo makkelijk af, als Keynes aanvankelijk deed.

Enige termen behoeven verklaring. In het Duits spreekt men van "Freiwirtschaft"; de aanhangers daarvan noemen zich "Freiwirtschaftler". De noodzakelijke institutionele voorwaarden voor "Freiwirtschaft" zijn: "Freiland" en "Freigeld".

Het woord "Freiwirtschaftler" heb ik vertaald met "vrij-ekonoom" c.q. "vrij-ekonomen". "Freiwirtschaft" is de ekonomievorm die beantwoordt aan "vrijheid", in verschillende betekenissen, o.a. die van "vrijheid van uitbuiting". De woorden "Freigeld" en "Freiland" heb ik vertaald met "vrij geld" en "vrije grond", hoewel dat strikt genomen niet juist is; maar "vrijgeld" en "vrijland" leek me te onnederlands.

Een "vrij ekonomie" is niet alleen vrij van uitbuiting van mensen, maar is ook vrij van

"groeidwang", voortvloeiend uit de tot nu toe eeuwigdurende interest, onvermijdelijk produkt van ons geld-dat-niet-deugt, en vrij van de "dwang" tot bewapening, die ik beschouw als in de eerste plaats de meest lukratieve vorm van kapitaalvernietiging. En in een bloeiend kapitalisme is kapitaalvernietiging nodig om zoveel "schaarste" te handhaven, als nodig is om de interest "op peil" te houden. Andere vormen van kapitaalvernietiging zijn economische crises, recessies, met de daarbij behorende faillissementen, en de wegwerpeconomie.

Ca. 85 % van ons volk betaalt méér aan interesten hoofdzakelijk in de prijzen van alles wat men koopt, in de huishuren, in de belastingen, enz., dan ze ooit ontvangen van hun eventuele spaarcenten.

Deze 85 % zijn in hun meest wezenlijke economische, ekologische, en maatschappelijke belang in onze democratie totaal niet vertegenwoordigd. Wordt het niet tijd dat dat anders wordt? dat de kiezers eindelijk de gelegenheid krijgen, te stemmen vóór een effectief beleid tegen uitbuiting van mens en milieu, en vóór de vrijheid?

SILVIO GESELL: geboren in 1862 te St.Vith, Ardennen, als zoon van een duitse vader en een waalse moeder. In 1887 vestigt hij zich als koopman in Buenos Aires. In 1891 verschijnt zijn eerste economische publikatie. In 1900 draagt hij zijn zaak over aan één van z'n broers, gaat eerst naar Duitsland, en vestigt zich dan in de Zwitserse Jura. 1900-1903: Uitgave van het tijdschrift "Die Geld- und Bodenreform". 1907-1911: Na de dood van zijn broer weer in Argentinië. 1911: Terug naar Duitsland. 1915: Terug naar z'n hoeve in de Jura. 1919: 5 dagen minister van financiën in de (eerste) Beierse Raden-regering, staat later terecht voor een "standgerecht" en wordt tenslotte vrijgesproken. Zwitserland laat hem niet meer toe. In 1930 sterft hij aan een longontsteking.

Gesell's hoofdwerk is getiteld: "Die natürliche Wirtschaftsordnung durch Freiland und Freigeld". Van dit werk bestaan vertalingen in het Engels (The Natural Economic Order) en het Frans (L'Ordre Économique Naturel). Men is begonnen met het uitgeven van zijn verzameld werk (in het Duits); van de 17 delen zijn er inmiddels 4 verschenen.

Onlangs is in Berlijn een uitstekend en goed gedocumenteerd boek verschenen met de titel: "Silvio Gesell 'Marx' der Anarchisten?". Helaas is het slordig gekorrigeerd.

Over enige eigennamen in het hier volgende verhaal valt op te merken, dat in Cervantes' *Don Quijote* een eiland *Barataria* en een schavuit *Sanson Carrasco* voorkomen. *Acratillo* = *A/crat/illo*, van welke naam de eerste twee stukken aan het Grieks zijn ontleend, en het laatste stuk een spaanse uitgang is; *akratie* = heerschappijloosheid, geen heerschappij, en een *akraat* is iemand die dat voorstaat. *Carlos Marquez* behoeft niet voorgesteld te worden; iedereen zal hem onmiddellijk identificeren.

Soest. Sept. 1989.

W.P.Roelofs.

DE VERBLUFTE SOCIAALDEMOCRAAT

door Juan Acratillo
1675

**vertaald uit het Spaans en van
voetnoten voorzien door Klaus Rosenfeld.**

VOORWOORD

Onder 'kapitalisme' dienen we het uiteenvallen van volken in klassen te verstaan, de verdeling van de mensen in renteniers en werkers, "verteeders" en "vermeerders", die nu overal ter wereld een feit is. Waarheen men zich ook wendt, naar 't oosten of het westen, het noorden of het zuiden, naar autokratisch of democratisch geregeerde staten, overal, zonder uitzondering, vinden we dezelfde omstandigheden:

honderdduizenden renteniers, die van overmoed ternauwernood weten wat ze zullen doen, en arbeiders die, ondanks de door de moderne techniek reusachtig toegenomen produktiviteit, vaak niet weten hoe ze hun meest elementaire behoeften moeten bevredigen. Daar komt nog bij de door crises veroorzaakte onzekerheid.

Deze tweedeling der volken is zo oud als de cultuur. Ze is daarvan de onafscheidelijke begeleider. Zodra een volk overgaat tot een geldeconomie, die arbeidsdeling mogelijk maakt en tot ontwikkeling brengt, begint ook de tweedeling van het volk in genietters en lastdragende zwoegers.

Wat is de oorzaak van dit verschijnsel? Op deze vraag zijn talloze antwoorden gegeven. Het eerste antwoord waarover ons de geschiedenis bericht, is (omstreeks 1500 jaar voor Christus) = gegeven door Mozes, die grond onverkoopbaar verklaarde, en rente verbood, en het jubeljaar invoerde. Opmerkelijk is dat ook Lykoergos (in Sparta, omstreeks 800 voor Christus) op de vraag wat te doen aan de maatschappelijke tweespalt der volken hetzelfde antwoord gaf als Mozes: onverkoopbaarheid van de grond en vervanging van het gouden geld door ijzeren geld waren de eisen van Lykoergos. Beide grote wetgevers uit de oudheid, Mozes en Lykoergos, door zeven eeuwen en een zee van elkaar gescheiden, hebben in dezelfde zin geantwoord op de vraag naar de oorzaak van de maatschappelijke tweespalt der volken: het goud en de partikuliere grondeigendom.

En nu, na drie-en-een-half millennium, na een vreselijke lijdensweg van de mensheid, zijn de 'vrij-ekonomen' teruggekeerd tot de antwoorden van Mozes en Lykoergos en verklaren: "Ja, Mozes en Lykoergos hadden gelijk. De sociale tweespalt der volken is het gevolg van *gouden geld* en *partikulier grondeigendom*." Daarbij beperken de 'vrij-ekonomen' zich niet tot deze bewering, maar geven ze ook een verklaring waarom dat zo is en moet wezen. En in overeenstemming met hun verklaring luidt hun eis niet, zoals bij Mozes en Lykoergos, een renteverbod, en ijzeren geld, naast fidei-kommissen, maar: "vrije grond" en "vrij geld", eisen die voortvloeien uit een nauwgezette analyse van het te bestrijden euvel.

Hoewel dus de formulering van de eisen anders is, preciezer aangepast aan het karakter van het kwaad, blijft toch het interessante feit, dat de diagnose van de maatschappelijke kwalen door de huidige vrij-ekonomen identiek is met die welke Mozes en Lykoergos al drie-en-een-half-duizend jaar geleden hebben gesteld. Ter verklaring van dit merkwaardige feit mogen we vermoedelijk veronderstellen, dat de krachten die voorwaarde zijn voor de maatschappelijke tweespalt, zo geweldig goed verborgen zijn in het traditionele geld en in het grondeigendomsrecht, dat zij erin geslaagd zijn zo lang aan ontdekking te ontkomen. En inderdaad, zo moet het wel wezen, want uit ervaring weten we dat het gewoonlijk niet genoeg is met de vinger de mankementen van ons geld aan te wijzen. Het is hiermee als met de bekende zoekplaatjes: men ziet het gezochte vaak nog niet eens wanneer het wordt aangewezen. Zoveel nevenzaken leiden onze aandacht af. Bij het zoekplaatje maken de bijfiguren ons het vinden moeilijk; bij het geld zijn het de talloze vooroordelen en onjuiste economische begrippen, die met het verstrijken der millennia aan het geld

zijn aangepast. Het geld is het gegeven, het feit, en aan deze feiten, hoe krom ze ook mogen wezen, passen zich onze opvattingen aan.

Het navolgende werkje is een nieuw bewijs van wat hiervoor is gezegd. Het werd mij toegestuurd door Pedro Tramposo, een Spaanse vriend. Hij had het manuskript, uit 1675, in Granada gevonden bij het ordenen van een partikuliere bibliotheek.

De titel heb ik gekozen om redenen van onze aktuele politiek, en omdat de bij Marx zwerende socialisten, wanneer ze deze brochure lezen, meer dan eens verbluft zullen zijn door de nieuw verworven inzichten.

1922

De Vertaler (K.R.)

Hoofdstuk 1

Barataria

Op dezelfde breedtegraad als Utopia, en precies 360 graden oost-westelijk van dat eiland, ligt het eiland Barataria. Men heeft het zo genoemd omdat "barato" "goedkoop" betekent en omdat op Barataria alles verbluffend goedkoop was, en dat niet in die woeker-betekenis dat men voor weinig geld¹ veel waar kreeg wat immers voor degene die zijn waren tegen weinig geld¹ moet verkopen, geen voordeel oplevert, maar goedkoop in de sociaal-politieke zin, dat alle werkers, zonder uitzondering, in ruil voor weinig arbeid veel waar konden verkrijgen. Een raadselachtige zaak, die we echter zullen verklaren.

Het eiland werd in 1612 gekoloniseerd door 500 spaanse gezinnen. Op de terugtocht zijn alle schepen met man en muis vergaan. En zo kon het gebeuren dat men in Madrid geloofde dat met de schepen ook de kolonisten waren vergaan, en later had men het eiland helemaal vergeten. Zo waren de Baratariërs heel lang helemaal van de overige wereld afgesneden.

Ons interesseren hier de organisatievormen der economie bij de Baratariërs, en wat hier volgt, is een uittreksel uit een kroniek, waarvan het bijhouden was toevertrouwd aan de pastoor van de hoofdstad Villapanza.

Aanvankelijk hadden de Baratariërs een kommunistische economie. Niet lang echter. Want al tien jaar na hun ontschepping riep de onderwijzer Diego Martinez de kolonisten bijeen om te praten over de invoering van partikuliere bedrijfsvoering. De oproep luidde: "De kommunistische bedrijfsvoering, waaraan we tot heden trouw zijn gebleven, heeft ongetwijfeld meer gepresteerd, dan de meesten van ons verwacht hebben; toch heeft ze het niet zo goed gedaan, als we zouden mogen verwachten van volledige persoonlijke vrijheid, onafhankelijkheid, en eigen verantwoordelijkheid. Zoals het hemd nader is dan de rok, zo is het ook met betrekking tot egoïsme en altruïsme, tot de drang tot zelfbehoud, en de drang tot instandhouding van de soort.² Wij allen zijn niet rechtstreeks genoeg verantwoordelijk voor alles wat wel of niet gedaan wordt. Laat iemand gereedschap slingeren op het veld, wordt een ziek paard niet naar de regels van de kunst of onzorgvuldig behandeld en verzorgd, is iemand onvoorzichtig met vuur, wordt een huis slecht gefundeerd of slecht ontworpen, enz., dan draait niet de schuldige zelf op voor de strop, maar de gemeenschap. Zo gaan dagelijks door onzorgvuldigheid vele goederen verloren. Het hooi wordt slecht geborgen, en gisteren nog hebben de aardbebedden schade geleden omdat niemand zich de moeite wilde getroosten, ze te beschermen tegen de dreigende nachtvorst. Omdat niemand sneller wil werken dan de anderen al was het maar om die anderen niet te kijk te zetten bepaalt de langzaamste het tempo. Wanneer de dikke Gomez roept dat de werktijd om is, gooien ze allemaal onmiddellijk het gereedschap in het stof. Bij ons is het net zo als in te smalle straatjes, waar de ossekar de rijsnelheid aan alle andere voertuigen voorschrijft.

Veel blijft ongedaan, wat gedaan zou worden, als aan een ieder het recht op z'n eigen arbeidsprodukt toegekend zou zijn. Veel zou men anders en beter kunnen doen; wanneer echter iemand het beter wil doen, moet hij eerst moeizaam trachten zijn kameraden te overtuigen. De beste tijd wordt gewoonlijk verdaan met dergelijk gepraat, waarbij we ook nog moeten bedenken dat altijd alleen maar datgene te verwezenlijken valt, wat het begripsvermogen van de meerderheid niet te boven gaat; en dat is niet veel. Zaken die om begrepen te worden, diepgaande studie

vereisen, zijn langs democratische weg helemaal niet te verwezenlijken. Onze uitvinders leggen de handen in de schoot, omdat ze weten dat ze er met een wetenschappelijke uitleg niet in zullen slagen van Jan en alleman instemming te verkrijgen voor de nodige experimenten. Voor de meerderheid is alles wat niet gebruikelijk is, altijd utopie.³

Het resultaat is, dat wij allen, ondanks de onloochenbare bekwaamheid van onze vrouwen en mannen, ondanks de geweldige vruchtbaarheid van onze grond, arm zijn en arm zullen blijven. En daarenboven, die verschrikkelijke gebondenheid en wederzijdse afhankelijkheid, en het eeuwige opbrengen van konsideratie!

Ik stel het volgende voor: We voeren eigendom in, verantwoordelijkheid voor eigen zaken, en het recht op het produkt van eigen arbeid. We moeten het land opmeten en de kavels in pacht geven aan de meest biedende, d.i.: naar eigen inschatting van de mogelijkheden. Wie goede grond wenst, moet veel betalen, en wie arme grond pacht, krijgt hem gratis, zodat in dit opzicht allen in dezelfde positie zullen zijn, ondanks de grote verschillen in de kwaliteit van de grond. Het pachtgeld zullen we gelijkelijk onder allen verdelen, of het gaat naar 's lands schatkist om daarmee algemene onkosten te bestrijden.

Natuurlijk hebben we dan ook geld nodig, want nu gaan we waren produceren, dus produkten, niet bestemd voor eigen persoonlijk gebruik, maar voor ruil of verkoop, en voor die ruil zullen we een ruilmiddel, dus geld, nodig hebben.

Dat geld kunnen we ons verschaffen met behulp van Gutenberg's uitvinding.

Weliswaar ontbreekt het ons aan goud als dekking, maar ik zou niet weten, waarom men als dekking nu uitgerekend goud zou moeten gebruiken. Als dekking is, naar mijn mening, iedere waar van algemeen nut geschikt, en daarom stel ik voor ons hoofdgewas, de aardappel, als dekking voor ons papiergeld te gebruiken. We bouwen op een aantal plaatsen in het land kelders, waar men tegen afgifte van aardappelen, overeenkomstige bedragen aan bankpapier kan krijgen, en waar men, omgekeerd, aan een ieder, zonder legitimatie, tegen betaling met bankpapier, onmiddellijk de gewenste hoeveelheid aardappels levert. En met deze bankbiljetten, die immers voor honderd procent gedekt zullen zijn, zal men over het hele eiland kunnen rondreizen en zal men wat dan ook kunnen kopen.

Zo zullen we in het genot komen van de voordelen van een geldeconomie, en het algemene verlangen naar vrijheid, eigendom, verantwoordelijkheid voor eigen zaken, en onafhankelijkheid bevredigen. Komt allen morgen, kameraden, om de zaak te bespreken!"

Naar in de kroniek verluidt, heeft men over het voorstel van Diego Martinez uitvoerig gediskussieerd en het tenslotte aangenomen. Iemand had nog voorgesteld in plaats van aardappelen, stalmest als dekking voor het papiergeld te nemen, omdat die, wegens zijn universele bruikbaarheid en gelijkmatige produktie, beter geschikt zou zijn als dekking. Immers, in sommige jaren oogst men veel aardappelen zodat er dus ook jaren zouden zijn met veel geld, terwijl, als er een misoogst van aardappelen zou optreden, er ook gebrek aan geld zou zijn. Dergelijke schommelingen zouden met mest niet optreden. De mest was het eigenlijke protoplasma, de ware grondslag van ons bestaan, de oerwaarde, het enige goed met een waarlijk "intrinsieke en ekstrinsieke waarde", dat iedere boer in nagenoeg onbegrensde hoeveelheid kan gebruiken, waarvan de voorraad nimmer voldoende is, laat staan te groot kan zijn. Als dekking voor het bankpapier zou alleen een universeel goed kunnen dienen, en een universeel goed zou niet de aardappel zijn, noch het goud, maar de mest, de oerstof, de universele stof.⁴

Martinez antwoordde daarop, dat hij de aardappeldekking had voorgesteld om geen geldtheoretische betogen te hoeven houden. Naar zijn overtuiging behoefde het geld generlei dekking. Immers de geldfunctie, d.i. het nut van het geld als ruilmiddel, maakt van het geldvoorwerp een universeel bruikbaar goed, universeler, zo mogelijk, dan stalmest, omdat men het steeds daar zoekt en begeert, waar men waren te koop aanbiedt. Waar zich koopwaar bevindt, daar is vraag naar geld; de koopwaar is dan ook reeds de dekking voor het geld waarom dan nog een ekstra dekking met aardappelen, goud, of mest? Door zijn functie als ruilmiddel zou het geld precies juist en steeds volledig gedekt zijn.⁵

Deze uiteenzettingen werden, naar 't schijnt, door de meeste Baratariërs niet begrepen, want de kroniek zegt, dat bij de stemming over deze vraag de mannen, uit monetaire overwegingen, kozen voor de mest als dekking van het geld, terwijl de vrouwen om esthetische redenen de voorkeur gaven aan de aardappel.⁶

Hoofdstuk 2

De aardappel-ekonomie.

Zo heeft men dan de zaak uitgevoerd volgens de oorspronkelijke voorstellen van de onderwijzer. In iedere stad bouwde men een aardappelkelder, waar ieder, in ruil voor aardappelen, bankbiljetten kreeg, die op onze bankbiljetten leken en het volgende opschrift droegen: "De Uitgiftebank van Barataria betaalt aan toonder, zonder legitimatie te verlangen, 1 - 5 - 10 -100 - 1000 centenaar aardappelen."

Naar het schijnt werden deze bankbiljetten grif door de Baratariërs in betaling aangenomen. Wie geld nodig had, leverde aardappelen aan de kelders van de uitgiftebank en kreeg daarvoor steeds als betaling voor 100 pond aardappelen een bankbiljet van 1 centenaar (= 100 pond). En wie, omgekeerd, aardappelen nodig had, kon ze krijgen in de kelders van de uitgiftebank tegen betaling met bankpapier. En over het hele eiland cirkuleerden de biljetten als geld en vonden hun plaats in de algemene prijschaal, overeenkomstig de wet van vraag en aanbod. Iedereen rekende met centenaars aardappelen, alle prijzen werden uitgedrukt in centenaars aardappelen, kort gezegd: centenaars. Daar de aardappel overal op het eiland gelijkelijk goed gedijde, hingen de prijzen van alle andere waren rechtstreeks samen met de aardappel. Wanneer de prijzen van andere waren hoog waren vergeleken met die van aardappelen, verbouwde men minder aardappelen; als gevolg van vermindering van het geld (aardappelbiljetten) daalden de prijzen der overige waren, d.w.z. men kreeg in ruil voor aardappelen weer meer andere waren. Wanneer vervolgens de verbouw van aardappelen weer aantrekkelijker scheen, verbouwde men weer meer aardappelen. Zo stond het geld van Barataria meer rechtstreeks onder de algemene wet volgens welke de ruilvoet van waren wordt bepaald door de arbeid, dan bij ons, met de gouden standaard. Want goud kan men niet naar believen produceren, zoals aardappelen; het wordt immers gevonden.⁷

Wat dat betreft liep de handel op rolletjes en tot ieders tevredenheid. Toch kwam er een moeilijkheid aan het licht. Voor er twee jaar verstreken waren, riep Diego Martinez, die men als beheerder van de uitgiftebank had aangesteld, de Baratariërs opnieuw bijeen voor een discussie. Zijn boeken gaven een tekort van meer dan 20 % te zien, d.w.z. uitgegeven waren aardappelbiljetten ten bedrage van 500 000 centenaars, terwijl de dekking slechts 400 000 centenaars bedroeg. Het tekort was veroorzaakt door natuurlijke verliezen: rotting, vraat door ratten, enz., en door beheerskosten. Martinez legde uit, dat dit verlies onvermijdelijk was, en dat, als men er niets aan zou doen, het over een jaar tot 30 % zou zijn opgelopen. Wat te doen? Men stelde voor het ontbrekende bedrag te dekken met een belasting. Door middel van belastingheffing zou een bedrag van 100 000 centenaar moeten worden opgebracht, en dit bankpapier zou eenvoudig weg verbrand moeten worden. Daarmee zou het evenwicht tussen bankpapier-in-omloop en dekking hersteld zijn. Maar Martinez zei: "Die belasting zou onrechtvaardig zijn. Ze zou immers ook mensen treffen die geen gebruik maken van geld, omdat ze alles wat ze nodig hebben, zelf produceren, en niet voor de markt werken. Ik kom echter terug op wat ik in onze eerste bijeenkomst heb gezegd over de overbodigheid van een dekking. Nu kun je zien hoezeer ik toen gelijk had. Nu zijn de biljetten nog maar voor 80 % gedekt en toch zijn ze nog evenveel waard, als ze waard zouden zijn indien ze volledig gedekt waren. Evenzo zal het ongetwijfeld zijn, als de dekking nog geringer zal zijn

geworden. Als echter een dekking van 80 % of minder geldt als volledige dekking, waarom zou dat dan niet ook zo zijn bij een dekking van 10 % ? Bij onze aardappelkelders verlangt men slechts hoogst zelden aardappels per maand nauwelijks 10 % van de voorraad. Wie aardappels nodig heeft, koopt ze liever op de markt. Als we de op de biljetten gedrukte belofte aardappelen te leveren, zouden schrappen, zou dat verder niets aan de zaak veranderen. Hoe meer de biljetten het algemene ruilmiddel worden, des te onmisbaarder worden ze, en des te onbelangrijker wordt hun dekking. Maar dat zijn theoretische beschouwingen, waarvan men de juistheid pas doorgrondt na diepgaande studie."

Daarop antwoordde Santiago, dezelfde die voor het papiergeld de mestdekking had voorgesteld: "Diego Martinez heeft volkomen gelijk. Geld heeft helemaal geen dekking nodig; z'n gebruik, z'n nut als ruilmiddel, is zonder meer voldoende om tot vraag ernaar te leiden, en geen enkele waar heeft méér, of andere dekking nodig, dan vraag, en voor vraag naar ons geld zorgen wel de hoedanigheden van onze produkten, die we immers op geen andere manier aan de man kunnen brengen, dan door ze tegen geld aan te bieden. En in dit aanbod van waren bestaat nu juist de vraag naar geld, die bijgevolg steeds juist even groot is, als de met ons werk voortgebrachte hoeveelheid waren, het warenaanbod.⁵ De geldbezitters hebben van onze uitgiftebank niets te vorderen; buiten, op de markten, in de winkels, ligt de dekking van ons geld. We hebben geen enkele behoefte aan terugkoop van biljetten; we hebben immers voortdurend geld nodig. In feite is die inlosbaarheid van de biljetten een eeuwige bedreiging want, laten we eens veronderstellen dat de uitgiftebank op een dag inderdaad alle biljetten zou terugkopen, waartoe ze niet alleen bevoegd is, maar wat ze eigenlijk zelfs behoort te doen, wat zou er dan van ons worden? Is onze economie eenmaal aangepast aan transakties met behulp van geld, dan hebben we maar één ding nodig: de besliste garantie van de uitgiftebank dat ze nooit haar biljetten zal inlossen. Deze garantie zullen we hebben, als het middel tot inlossing, de aardappeldekking, geheel zal zijn weggerot, en tot dat gebeurd is, stel ik voor ons geld van het volgende opschrift te voorzien : "Het is de uitgiftebank verboden de biljetten in te lossen. De uitgiftebank moet de biljetten eeuwig in omloop houden. Ze mag geen brandkast hebben." Of, beter nog, schrijven we erop: "Diego Martinez dient aan toonder, zonder legitimatie te verlangen, 100 slagen met z'n aanwijsstok toe". Dat zal ons beschermen tegen de eis tot inlossing die dreigt van de zijde der geldbezitters. Ik wil hiermee alleen maar duidelijk maken, dat de dekking van ons geld niet te vinden is bij de uitgiftebank, en dat enigerlei dekking, bestemd voor het inlossen van bankbiljetten, zoals tot dusverre onze aardappelen, voor de geldmarkt geen zekerheid, maar onzekerheid, ja, een bedreiging, betekent. Ik heb indertijd een mestdekking voorgesteld, omdat ik dit gezelschap niet wilde vermoeien met lange theoretische uiteenzettingen, overtuigd als ik was, dat de praktijk ons gauw genoeg de volstreekte overbodigheid van welke dekking dan ook uit de doeken zou doen."

Daarna hernam Diego Martinez het woord: "Zo drastisch als kameraad Santiago jullie de stand van zaken heeft uitgelegd, zo waar zijn ook z'n uiteenzettingen. Maar we moeten in dit verband onze democratische konstitutie respekteren en geen wetten en inrichtingen invoeren, die niet door een meerderheid van ons volk volledig begrepen worden, hoe nuttig zulke inrichtingen ook zouden blijken te zijn. Ik beschouw het als een schending van de democratie, als we aanvaarding van mijn voorstellen slechts zouden bereiken op grond van jullie vertrouwen in mij, waarmee ik me, overigens, vereerd voel. Alles in deze wereld moet betaald worden; waarom niet ook de democratie? Nee, kameraden, democraten, echte democraten willen we blijven."

Verwerp altijd rigoreus alles wat je niet helemaal duidelijk en begrijpelijk is. Als je niet handelt naar eigen oordeel, en je zelf en je belangen toevertrouwt aan vertrouwelingen, geef je het heft uit handen en zul je belanden in een aristokratisch regime. Maak geen staatsinrichtingen die je geestelijke horizon te boven gaan. Jullie staat moet de geestelijke afspiegeling zijn van de meerderheid. Alles moet jullie begrijpelijk zijn; niets mag voor jullie te hoog zijn. Sier je niet met andermans veren. Is het geestesvermogen van de meerderheid niet groter dan dat van hottentotten (de vertaler vraagt ekskuus voor Martinez' onuitgesproken veronderstelling dat het geestesvermogen van hottentotten inferieur zou zijn aan dat van andere stammen), dan zul je genoeg moeten nemen met een hottentottenstaat.⁸

Jullie ouwe schoolmeester weet dat velen van jullie het geld volgens de opvatting van Barabino begrijpen, maar het zijn er veel minder dan de beslissende meerderheid. Fiat democratia et pereat mundus (Leve de democratie, zelfs al gaat de wereld eraan ten onder). Liever dan een geld te gebruiken dat de meerderheid boven de pet gaat, moeten we afzien van zo'n geldsysteem, ook al zou het nog zoveel voordelen hebben. Gelukkig kan ik jullie een geldstelsel voorstellen dat ieder van jullie zal kunnen bevatten en dat, hoewel het veel weg heeft van het schelpengeld der hottentotten, ons toch uitstekend van dienst zal zijn.

We hebben hier op ons eiland één eksemplaar - ééntje maar - van de *Pinus moneta*, de grote boom, zoals de kinderen hem noemen, waarvan de noten tot dusver nergens toe dienden. De kinderen spelen ermee en de ratten vreten ze wanneer ze niets beters kunnen vinden. Ik stel voor deze noten tot ons geld te verklaren. We bouwen een muur om de boom en verklaren de boom en z'n vruchten tot eigendom van het volk. Met dit geld is het hele dekkingsvraagstuk van de baan. Dit geld draagt z'n "dekking" in zich, en draagt die met zich mee. De boom zal onze uitgiftebank zijn en de dure aardappelkelders vervangen. Met de nootjes zullen we de in omloop zijnde aardappelbiljetten inlossen. De overgebleven aardappelen kunnen we onder elkaar verdelen en we zullen bekend maken dat van nu af aan alleen de nootjes van onze grote boom als geld beschouwd zullen worden. Als ruilvoet stel ik voor: 1:100, d.w.z. dat 1 pond nootjes overeenkomt met een biljet van 100 pond aardappelen.

Deze noten lijden weliswaar een regelmatig en voortdurend gewichtsverlies doordat de etherische olie die ze bevatten, er geleidelijk uit verdamppt, maar dat verlies treft juist degene die het moet treffen, namelijk degene die het geld gebruikt voor het ruilen van z'n produkten, en niet langer de gemeenschap. Daar bovendien door het voortdurend gewichtsverlies van de noten onze geldhoeveelheid onophoudelijk afneemt, moeten we ieder jaar voor vervanging zorgen door uit de jaarlijkse oogst van de grote boom zoveel in omloop te brengen, als jaarlijks op de aangeduide wijze te loor gaat. Zo zullen we elk jaar inkomsten hebben, die ik schat op 10 % van ons geld in omloop en die we goed zullen kunnen gebruiken voor het financieren van de uitbreiding van ons wegennet. Ook dit dienen we nog in aanmerking te nemen: Onze notenreserves stellen ons in staat steeds precies zoveel noten (geld) in omloop te brengen, dat hun prijs niet verandert, d.w.z. dat men voor dezelfde hoeveelheid noten steeds dezelfde hoeveelheid waren "gemiddelde waren" ontvangt. Wanneer de prijzen tenderen te dalen, zullen we uit onze notenreserves zo veel en zo lang op de markt brengen, tot de prijzen weer beginnen te stijgen. Wanneer, in tegendeel, de prijzen stijgen, zullen we de cirkulerende geldhoeveelheid inkrimpen, eenvoudig door uitstel van compensatie voor het natuurlijk verlies. Zo zullen vraag en aanbod steeds in evenwicht blijven."⁹

Dit voorstel viel bij de Baratariërs geweldig in de smaak. Dit notengeld, al bestond het dan maar uit nutteloze vruchtjes van een naaldboom van een soort waarvan er op Madagaskar hele wouden staan, dit geld begrepen ze, althans dachten ze te begrijpen. Het was een voorwerp, massief, men zag het, voelde het, kon het wegen. Het had "innerlijke waarde". Het was solide geld, materie. Men kon weer denken in termen van materie. Bovendien was de vrucht, ook naar haar uiterlijk, erg geschikt voor het bedoelde gebruik. Het waren kleine, harde, glimmende nootjes, zo groot als erwten, prettig om te betasten en met een aangename geur, makkelijk mee te nemen in een geldbuidel. De balast was klein. Men kon er de grootste, maar ook de kleinste bedragen mee betalen.

De *Pinus moneta*, de grote geldboom, werd nu omheind. De vruchten werden verzameld, en de hoeveelheid die overbleef na inlossing van de aardappelbiljetten, kreeg Diego Martinez als bankreserve, met de machtiging, daarmee, overeenkomstig zijn voorstellen, het geld van het land te beheren (de koopkracht van het geld konstant te houden).

Op voorstel van burger Carlos Marquez had men de aardappelen die gediend hadden als dekking voor het vroegere geld, in de aardappelkelders laten liggen, want, zei hij, de "waarde"-loze noten van de *Pinus moneta*, wier productie geen menselijke arbeid had gekost en die geen "gestolde arbeid" voorstelden, konden slechts door de "overgedragen waarde" van de aardappelen als geld fungeren. Geld kan slechts geruild worden tegen zoveel waarde, als het zelf heeft, zei hij.

Laat de aardappelen totaal verrotten waar ze zijn; dat doet er niet toe, omdat hun waarde immers na afloop van het verrottingsproces, d.w.z. "na het abstraheren van alle fysieke eigenschappen", overblijft en overgaat op de noten van de *Pinus moneta*, dus om zo te zeggen alleen maar een soort zielsverhuizing zou beleven. (Marx zegt: Als men van een waar alle fysieke eigenschappen abstraheert¹⁰, blijft nog één eigenschap over: de waarde.) Omdat de Baratariërs geen jota van dit betoog snapten, namen ze het voorstel met algemene stemmen aan.

Over deze zotheid heeft Santiago Barabino zich niet weinig vrolijk gemaakt. "Wat voor stommelingen zijn jullie toch", zei hij. "Is dit niet je reinste fetisjisme? Inderdaad, wie onvervalste democratie wil, zal bereid moeten zijn daarvoor de kosten te dragen. Vandaag kost ons die grap 40 miljoen pond aardappelen, die we laten verrotten omdat een meerderheid, geestelijk niet bij machte het geld te begrijpen en nu slachtoffer geworden van een fraze, het zo wil. Fiat democratia, et pereant tubercula (= Leve de democratie, al gaan de (aardappel)knollen eraan te gronde). Kunnen jullie je niet boven de stof verheffen? Kunnen jullie het geld alleen maar als iets stoffelijks begrijpen, niet als een kracht? En daarbij veroorloof je je te lachen om die arme Copernicus, die weliswaar tot het inzicht was gekomen dat de aarde om de zon draait, maar die óók de materie niet los kon laten en daarom de aarde liet draaien om een as in een vast vlak, tot Galileo ook dit restje van aan stof gebonden opvattingen overboord gooide en onze aarde de ruimte inwierp, waar ze nu vrij haar baan om de zon doorloopt. Zoals Galileo de aarde beschouwde, zo moeten jullie je het geld voorstellen: vrij, niet gebonden aan enige afzonderlijke waar, noch aan goud, noch aan aardappelen of noten. Zoals de aarde haar gravitatie krijgt van de omringende hemellichamen, zo trekt het geld z'n levenskracht uit de warenvorraden van de markt, die het als ruilmiddel dient. Zouden we de zon wegnemen, de aarde zou oplossen in een nevel die de woestijnwinden her en der zouden blazen; zouden we de waren wegnemen, dan zouden de zaden van de *Pinus moneta* weer worden wat ze geweest zijn: voer voor ratten.

Van het ogenblik af, echter, dat we zeggen: "We zullen de produkten van onze arbeid alleen tegen de noten van de *Pinus moneta* verkopen", ontstaat er een commerciële vraag die precies even groot is als de hoeveelheid waren die erop wacht geruild te worden en die ermee gemeten kan worden. Zoals je wel weet, is het voldoende dat er vraag naar iets is, om daaraan het karakter van een waar te geven, tegen welke men op de markt iets kan ruilen. Hoevéél, dat bepalen dan vraag en aanbod. Voorheen was de noot van de *Pinus moneta* van geen enkel nut, maar nu, nadat we haar tot ons geld hebben gemaakt, behoort ze ongetwijfeld tot onze nuttigste goederen, want dank zij haar kunnen we snel, zeker, en goedkoop onze produkten ruilen. Daarom is het een rotstreek 40 miljoen pond aardappelen prijs te geven aan verrotting om "hun waarde te laten stollen"! Noch de aardappelbiljetten, noch de noten van de *Pinus moneta* hadden of hebben voor hun geldfunctie behoefte aan zulk een "dekking".¹¹

Hoofdstuk 3

De noten zijn hun gewicht in geld waard.

Hier onderbreekt de kroniek plotseling dit onderwerp. Pas tien jaar later is er opnieuw sprake van een nieuwe geldorde. In die tussentijd was men, naar 't schijnt, geheel content met het notengeld. De kroniek verhaalt van de voortdurend toenemende algemene welstand, die tot uitdrukking kwam in velerlei werken op het gebied der schone kunsten. De kroniekschrijver spreekt er ook z'n verwondering over uit, dat deze algemene welvaart, ondanks alle profetieën, geen neiging vertoonde uiteen te vallen in rijkdom en armoede. Armen waren er in die lange periode blijkbaar in het geheel niet, want in de staatsboekhouding ontbreekt elke aanwijzing omtrent ondersteuning van armen. Opvallend gering van omvang is ook de kroniek der misdaden. Steeds weer spreekt de kroniekschrijver z'n verwondering erover uit, dat men, bij zuiver zakelijke leningen, geen interest kan afdwingen. Dat dat niet voortvloeide uit religieuze of ethische motieven, vermeldt de kroniekschrijver uitdrukkelijk. Hij zegt dat op de leningenmarkt het aanbod altijd ruimschoots de vraag dekt, wat de rentevrije leningen natuurlijk verklaart. De Baratariërs verkochten hun produkten volgens kommerciële principes, d.w.z. ze namen zoveel als ze krijgen konden. Hadden derhalve de omstandigheden het hun mogelijk gemaakt een rente te bedingen, dan zouden ze zeker die rente niet hebben versmaad. Het verschijnsel, dat op Barataria op de leningenmarkt het aanbod de vraag dekte, tracht de kroniekschrijver als volgt te verklaren: het aanbod bestond bij leningen uit noten van de *Pinus moneta*, die zoals we weten precies als alle andere goederen, voortdurend aan waarde inboetten. Dit geleidelijke verlies oefende een gestage druk uit op het aanbod van de noten. De uitleners, dat waren de bezitters van de noten, konden niet, gelijk onze huidige kapitalisten, van interest een vanzelfsprekende voorwaarde maken voor het krijgen van een lening; zij konden hun geldkist niet dichtslaan voor de neus van de leningvrager, met de woorden: "Als je weigert interest te betalen, dan behoud ik m'n geld." Met goud, en met onze tegenwoordige bankbiljetten, is dat mogelijk, omdat goud en z'n papieren vertegenwoordigers onbeperkt houdbaar zijn. Daarin zit 'm nu het verschil tussen het geld der Baratariërs en ons huidige geld. Door geld renteloos uit te lenen, vermeden de Baratariërs het verlies, dat ze anders als gevolg van geldbezit zouden lijden. Zij gaven 100 pond noten te leen en na verloop van de uitleentermijn kregen ze 100 pond noten terug. Als ze die 100 pond hadden bewaard in hun geldkast, omdat ze renteloze leningen niet akseptabel vonden, zou er na verloop van dezelfde tijd nog maar 90 - 80 - 70 pond van zijn overgebleven. Wat anders konden de spaarders doen? Zouden ze hun eigen produkten sparen, dan zouden ze verliezen lijden en kosten voor opslag moeten maken; zouden ze produkten van andere burgers sparen, dan was het niet beter gesteld; en zouden ze geld sparen, dan was het alweer niet anders, dan wanneer ze eigen of andermans produkten zouden sparen. Zo is dan de interestvrije lening inderdaad de eenvoudigste en voordeligste investering. Die burgers, echter, die het geld alleen nodig hebben om er waren mee te kopen voor hun industriële of handelsonderneming, stoppen het geld niet in een kast; door de benodigde waren te kopen, wentelen ze het verlies tengevolge van de geldverdamping van zich af. Zo hebben ze het voordeel van lenen zonder rentelast.

Omdat zo de geldleningen interestvrij waren, konden de ondernemers geen rendement van hun ondernemingen eisen. Ze konden fabrieken, huurhuizen, schepen en kanalen bouwen, zonder het leveren van een rendement als voorwaarde te stellen. Bij ons moet iedere onderneming tenminste zoveel opbrengen, als de ondernemer de hypotheekbank aan interest over het geleende geldkapitaal moet betalen; anders is het ondernemen financieel onmogelijk. "Dat rendeert niet", zegt men. Voor onze ondernemers is de interest of rente een doorgangspost in hun boekhouding, waarbij ze verder geen belang hebben. Of ze 3, 4, of 5 % moeten betalen, is hun om het even. Ze inkasseren de interest van het huis, het schip, de fabriek, om die aan hun krediteuren door te geven. Voor hen blijft dan over het met hun arbeid overeenkomende zuivere ondernemersloon, dat bepaald wordt door de wetten der algemene mededinging. Zo was het ook op Barataria, met slechts dit verschil, dat er geen interest was. De huurhuizen op Barataria dekten in de huurprijs slechts de kosten van onderhoud, de eventuele grondrente (die naar de staatskas ging), en de afschrijvingen. Met het bedrag voor afschrijvingen in de huurprijs werd de lening afgelost. Ook in de handel gingen de waren onbelast door interest naar de konsumenten, omdat de prijskalkulaties der konkurrenten gebaseerd waren op interestvrije leningen.

Op Barataria waren de banken, ondanks de levendige handel, van slechts geringe betekenis. Hypotheekbanken waren er al daarom niet, omdat op Barataria de grond aan de gemeenschap toebehoorde, dus, om zo te zeggen, een fidei-commis van het hele volk was. En fidei-commissen kan men niet verpanden. De baratarische spaarders investeerden hun geldmiddelen, naar 't schijnt, zonder tussenkomst van bemiddelaars en banken, rechtstreeks in aan hen bekende, gewoonlijk als NV's opererende ondernemingen. Wissels en cheques waren onbekend. Kontante betaling was vrijwel zonder uitzondering de gewoonte, wat de kroniekschrijver daarmee verklaart, dat de aard van het geld daar iedereen direkt dwong zich zo gauw mogelijk van z'n geld te ontdoen. Verkoop op krediet was onbekend. Wie, door bijzondere omstandigheden, niet over het benodigde geld beschikte, leende het bij kennissen en verwanten en betaalde dan kontant. De kroniekschrijver vermeldt ook de gewoonte bij de Baratariërs partikuliere voorraden aan te leggen. Ieder huis had z'n voorraadkamer gewoonlijk de trots van de huisvrouw. Deze kamer vulde men met de gebruikelijke benodigdheden. In plaats van geldreserves en spaarbankboekjes had men voorraden. Omdat men geld niet zonder kosten kon bewaren, stelde geen enkele huisvrouw het bezit van voorraden achter bij het bezit van kontante geldreserves. Geld en voorraden waren even slecht en even goed. Daarom was men gewend de waren te kopen, niet zoals tegenwoordig in minimale hoeveelheden, maar per vat, zak of pak tegelijk, in de originele verpakking, en omdat het altijd om grotere zendingen ging, betrok men de waren gewoonlijk rechtstreeks van de producent. Kerstgeschenken, bijvoorbeeld, kocht men niet vlak voor Kerstmis, maar in de loop van het jaar, wanneer men het geld ervoor had, en bewaarde ze in de provisiekamer tot de tijd van het feest. Daardoor cirkuleerden op Barataria de waren helemaal niet lang op de markten en in de winkels. Er bestonden trouwens maar weinig winkels een apotheek, een doodkistenzaak, een winkel voor explosieven, en dergelijke zaken van artikelen die men bij voorkeur niet op voorraad kocht.

De waren rolden op het geld van de *Pinus moneta* onophoudelijk van de plaats van produktie, van de akker, rechtstreeks naar de konsumenten. Het gevolg daarvan was, dat de kooplieden hun zaken voornamelijk in kommissie uitvoerden, zoals een handelsreiziger dat doet. Hun winstmarges waren daardoor ongetwijfeld slechts heel gering; in plaats van met gemiddeld 40 %, als bij ons, bereikten op Barataria de

waren de konsumenten met vermoedelijk slechts 4 % aan handelskosten.¹²

Nu eindelijk, begrijpen we ook, waarom op Barataria alles zo goedkoop was, als we in het begin gemeld hebben. De artikelen waren goedkoop niet als gevolg van lage lonen, maar eenvoudig daardoor, dat de ruil en de voortbrenging van waren niet belast waren met rente en enorm hoge handelswinsten. Als men bedenkt dat bij de spoorwegen meer dan 50 % van de prijs van het treinkaartje en van de vervoerstarieven dient om de interest over het in de spoorwegaanleg geïnvesteerde kapitaal te dekken, dat men, bij verdwijning van de interest, de spoorwegtarieven met 50 % zou kunnen verlagen, dat voorts bij een interest van 5 % het gehele rijk, met al z'n fabrieken, stallen, tuinen, bossen, akkers, waterkrachtcentrales, elke 20 jaar naar de kas van de renteniers gaat, dan zal men begrijpen, waarom ons eiland de prettig klinkende naam Barataria heeft gekregen.

Helaas moet ik afzien van een uitvoerig verslag over de sociale omstandigheden die zich ontwikkelden op basis van de economische betrekkingen tussen de Baratariërs. Ik moet volstaan met de vermelding dat op Barataria iedereen kon leven en handelen overeenkomstig de christelijke leer, zonder het risico te lopen daardoor in moeilijkheden te komen. Het aantal hulpbehoevenden was zo klein in vergelijking tot het aantal hulpvaardigen, dat het volstrekt onmogelijk was zich in een toestand van hulpbehoevendheid te manoeuvreren door zich als praktizerend christen te gedragen. Zonder te blozen kon ieder van zichzelf zeggen: "Ik leef volgens de leer van Christus, althans voor zover het m'n verhouding tot m'n naaste, tot m'n broeders, betreft."

Hoofdstuk 4

Harde noten.

Zo stonden de zaken toen de Baratariërs op een dag verrast werden door een oproep van Carlos Marquez tot de burgers van Barataria: "Burgers! Ons geld is beslist deugdelijk gebleken als ruilmiddel. De waarde van de verrotte aardappelen is overgegaan als "gekristalliseerd arbeidsstolsel"¹³ op de overigens waardeloze zaden van de *Pinus moneta* en heeft zich daaraan gehecht, gelijk het zweet van Koning Salomo's mijnwerkers nu nog gehecht is aan het Ophir-goud dat van die dagen af tot de onze bewaard is gebleven. De ruil onzer produkten verloopt vlot, dank zij die overgegane waarde van de aardappelen, beter zelfs dat moet ik toegeven dan het met Salomo's goud placht te geschieden. We hebben nog geen crisis beleefd, niet geleden onder werkloosheid. Vreemd is, dat ook de interest of meerwaarde, kenmerk van de partikuliere eigendom, zich niet gemanifesteerd heeft; tot nu toe heb ik geen kiemen van de meerwaarde kunnen waarnemen. In dit geval gaat de theorie van de meerwaarde blijkbaar niet op. Dat verandert echter niets aan het feit, dat ons huidige geld één van de voornaamste eigenschappen van een goed geld mist, namelijk de kwaliteit van schatvormer, van waarde-bewaarder, van "ingeblikte waarde".¹⁴ Welke verliezen lijden onze huisvrouwen alleen al als gevolg van hun voorraadkamer; hoeveel werk brengt niet de verzorging van die voorraden met zich mee! Dat loopt in de miljoenen! Al die kosten zouden we ons kunnen besparen, als ons geld niet uitsluitend ruilmiddel was, maar ook spaarmiddel, schatgoed, waarde-reserve, waarde-bewaarmiddel. De oorzaak waardoor ons geld niet tevens spaarmiddel is, zit 'm in het feit, dat we de noten van de *Pinus moneta* ruilen naar gewicht, en dit gewicht voortdurend afneemt. Zouden we echter ons geld meten niet naar gewicht, maar naar volume, dan zou de waarde van ons geld niet veranderen, want, zoals ik heb vastgesteld: het gewichtsverlies der noten beïnvloedt hun volume niet. Dat is vrijwel konstant. Een pint noten blijft ook na tien jaar nog een pint noten. Ik heb vastgesteld dat 1 pint verse noten precies 1 pond weegt. We hebben dus alleen maar een wet nodig die bepaalt dat 1 pint in de plaats komt van 1 pond, en dan hebben we wat we nodig hebben: de waardebewaarder, de ingeblikte waarde. Komt, burgers, laat ons allen stemmen voor deze geldhervorming, die ons een besparing van vele miljoenen zal opleveren."

In deze bijeenkomst nam de onderwijzer Diego Martinez het woord: "Beste medeburgers," zei hij, "verwerp het voorstel van Marquez. Onze ekonomie is zoals hij zelf toegeeft prima in orde. Laten we niet aan de gang blijven met geldhervormingen. We weten helemaal niet wat voor reakties een dergelijke ingrijpende verandering zal oproepen. Niet zonder reden noemt men het geld "nervus rerum". Als we het voorstel van Marquez volgen, zullen we wel verwerkelijken wat hij wil bereiken, maar op wiens kosten we de voordelen van de zogenaamde waardebewaarder zullen genieten, dat heeft Marquez ons niet gezegd. Hij zegt alleen dat de huisvrouwen de kosten sparen die voor hen voortvloeien uit het houden van voorraden. Maar wie zal dan nu die voorraden moeten aanhouden en wie zal voor de kosten daarvan moeten opdraaien? Dàt had Marquez moeten onderzoeken. In ieder geval constateer ik hier een *tegenstrijdigheid* tussen de aard van het geld à la Marquez en de aard van de waren waarvoor het geld als ruilmiddel moet dienen, een tegenstrijdigheid waarvan we overeenkomstig de stelling dat het geld beschouwd moet worden als de nervus

rerum zeer ernstige gevolgen moeten vrezen. Van wat voor aard die gevolgen zullen zijn, kan ik nu niet voorzien. Onze economie loopt zó goed, dat bijna niemand het nodig heeft geoordeeld de wetten van deze economie te bestuderen. Anders zou vermoedelijk iemand in staat zijn te bewijzen, dat naar ik vermoed - de functie van waardebewaarder, die we ons geld heten te moeten geven, in wezen de oorzaak is van de interest, die we met òns geld gelukkig hebben weten te vermijden een verschijnsel dat Marquez, naar hij zelf toegeeft, niet heeft kunnen verklaren. Medeburgers, wantrouw de voorgestelde verandering, verwerp het voorstel, of verlang van Marquez tenminste een antwoord op de vraag, wie in de toekomst de kosten van opslag van waren zal moeten dragen ¹⁵, en of met de waardebewaarder nog interest-vrije leningen mogelijk zullen zijn, waaraan we immers de bloei van onze gezonde maatschappelijke omstandigheden te danken hebben. Ik ontken dat, omdat vanaf het moment dat de spaarder domweg z'n geld aan z'n brandkast kan toevertrouwen zonder verlies te hoeven vrezen, de druk zal ontbreken die tot nu toe de geldschietmurw maakte, en bereid renteloze leningen te geven."

Deze kritische opmerkingen hebben de Baratariërs (die, zoals Martinez al eerder tegen ze gezegd had, van economie geen benul hadden), naar 't schijnt, niet begrepen. Mogelijk was het omdat Martinez zich zo voorzichtig uitdrukte, misschien ook was het slechts uit nieuwsgierigheid dat de meerderheid vóór het voorstel van Marquez stemde. Als het de ezel te zeer voor de wind gaat, begeeft ie zich op glad ijs. En het ging de Baratariërs allen voor de wind, maar ... ze wilden nòg meer. En dus vaardigde men een wet uit volgens welke het geld naar inhoud, en niet langer naar gewicht gemeten zou worden. ¹⁶

Als ooit het spreekwoord: "Kleine oorzaken hebben soms grote gevolgen" ergens van toepassing is, dan in dit geval. Zo lezen we in de kroniek: "Grote God, welk een verschrikkelijk onheil hebben we in onze verwatenheid over ons afgeroepen. Geen aardbeving, geen overstroming, geen oorlog, geen pest had ons zwaarder kunnen teisteren, dan deze schijnbaar volstrekt ongevaarlijke nieuwigheid, voorgesteld door onze theoretikus Carlos Marquez. Hij heeft onze economie, onze maatschappelijke omstandigheden totaal ondermijnd en te gronde gericht; slechts puin is overgebleven. Het volk is geprikkeld, leugenachtig, verarmd, en zedeloos geworden; van christendom is niet meer dan de naam overgebleven. Datgene is gebeurd, wat Santiago Barabino voorspeld had in een artikel in de Revue van Barataria: "Je zult het ervaren" zo luidde het slot van het artikel "wat er terecht komt van een democratie, wanneer de meerderheid, zoals bij ons is gebeurd, zich in staatszaken laat leiden door mooipratere. Democratie is geen goedkoop bazar-artikel; slechts dan kan ze staat en maatschappij tot bloei brengen, als het hele volk zich de moeite getroost de staatszaken grondig te studeren. En dat werk gaan de Baratariërs liever uit de weg. Ze zitten liever in de kroeg en geven de voorkeur aan een dronk ad fundum, dan aan een tot de bodem gaande analyse. Maar hopelijk ontdekken ze nog op tijd, voor het helemaal te laat is, wat het betekent, van het geld een "waardebewaarder" te maken."

Direkt, de eerste dag dat de Baratariërs gelukkig gemaakt waren met de waardebewaarder, was het of de hele bevolking gek was geworden. Er gebeurde wat men eigenlijk direkt had kunnen afleiden uit het voorstel van Marquez en diens argumentatie. Vervuld van de vurige wens de inhoud hunner voorraadkamers te vervangen door de "waardebewaarder", besloten de Baratariërs namelijk hun voorraden te verkopen, en omdat iedereen vermoedde dat velen, zo niet allen, op het zelfde lumineuze idee zouden komen en dat daardoor het aanbod groot zou zijn, bij een ontbrekende vraag, hadden ze allemaal haast. Iedereen wilde als eerste op de

markt aankomen. Zo geviel het, dat men dadelijk, de eerste dag dat het geld tot waardebewaarder was gemaakt, alle provisiekamers ruimde, alle voorraden op karren laadde, en naar de markten reed. Nog voor de haan was uitgekraaid, ging het hele volk op weg. Alle wegen naar de markten waren vol wagens. Duizenden voertuigen, hoog opgeladen, schommelden, gehuld in stofwolken, naar de markt. Het marktplein vulde zich, de straten waren vol, tot ver buiten de poorten van de stad stonden in een lange rij, kop aan kont, wagen na wagen. Wie zou deze waren moeten kopen? Niemand wilde immers, nu men het land gelukkig had gemaakt met de "waardebewaarder", nog voorraden, waren, gewone arbeidsprodukten, die door motten worden opgevreten, aanhouden. De universele voorraad, het kontante geld, de waardebewaarder wilde men hebben; iedereen, zonder uitzondering. De nutteloze vrucht van de *Pinus moneta*, waarvoor tot dan toe niemand belangstelling had gehad, was nu het voorwerp van aller begeerte geworden. Vandaar al dat gezwerm. De hele rijkdom van het volk moest plotseling gekoncentreerd worden in die miserabele kleine zaadkorreltjes! Welk een illusie! (Volkeren, hoort de signalen!) Die dag, echter, werd zelfs niet voor de waarde van één enkele zaadkorrel aan waren verkocht. Allen wilden immers alleen maar verkopen. Als domme ganzen gaapten de goede Baratariërs elkaar aan. Allen wilden ze immers alleen maar geld, de waardebewaarder, de zaden van de *Pinus moneta*. Zo laadden de goede Baratariërs 's avonds alles weer op hun wagens en reden misnoegd naar huis.¹⁷ De kroniek vertelt nu, hoe deze voorstelling acht dagen achtereen herhaald werd, vóór de Baratariërs begrepen, dat wat zij wilden, iets onmogelijks was. In het Dagblad voor Villapanza verscheen een artikel van Carlos Marquez, waarin hij de burgers opriep geduld te oefenen. De gebeurtenissen lieten immers zien, dat Barataria gebukt ging onder een enorme overproduktie. Zolang de te overvloedig beschikbare waren niet verdwenen waren, zou de waardebewaarder niet datgene kunnen bewerkstelligen, wat men ervan verwachtte. Minder produceren, de werktijd verkorten, meer consumeren, dat was het wat spoedig tot evenwicht zou leiden. Omstreeks deze tijd kwam er bij de staatsadministratie een rekest binnen van de firma Barabino & Co., waarin deze vroeg om een lombardkrediet ten bedrage van het totaal der bankreserves (d.w.z. van het overschot aan noten van de *Pinus moneta*). Argument voor dit verzoek was, dat het goed zou zijn voor de gemeenschap als nu, bij de gebleken enorme overproduktie, de vraag zou worden opgevoerd. Met dit geld zou de firma de warenmarkt ontlasten en de burgers in het zo zeer gewenste bezit van de waardebewaarder brengen.

Daar de Baratariërs goedmoedig waren, vermoedde niemand enig kwaad achter dit voorstel, en alleen Diego Martinez verklaarde zich er tegen. Hij las de vergadering voor uit het eerste boek van Mozes, hoofdstuk 47, waar staat:

"14 Jozef nu zamelde al het geld in dat zich in Egypte en Kanaän bevond, in ruil voor het koorn dat zij kochten, en Jozef bracht dat geld in het huis van Farao. 15. Toen het geld in Egypte en Kanaän verbruikt was, kwamen de Egyptenaren tot Jozef, zeggende: Geef ons brood! Waarom zouden wij voor uw ogen sterven? Want het geld is op. 16. Jozef sprak: Geef dan uw vee; daarvoor zal ik u brood leveren, indien het geld op is. 17. Zij brachten daarop hun vee tot Jozef, die hun brood leverde in ruil voor de paarden, de kudden kleinvee en runderen en de ezels. Zo onderhield hij hen dat jaar met brood, in ruil voor al hun vee.¹⁸ Toen dat jaar ten einde was, kwamen zij, in het volgende, bij hem en zeiden tot hem: Wij kunnen het voor onzen heer niet loochenen, maar het geld en het vee is altermaal in handen van onzen heer gekomen. Niets is ter beschikking van onzen heer overgebleven dan ons lijf en onze grond.¹⁹ Waarom zouden wij voor uw ogen sterven en zou het land onbebouwd liggen? Koop

ons en ons land voor brood; zodat wij met ons land dienstbaar aan Farao worden; en geef zaaiakoorn, opdat wij in het leven blijven en niet sterven, en het land niet onbebouwd blijve.²⁰ Zo kocht Jozef den gehelen grond van Egypteland voor Farao; want alle Egyptenaren verkochten hun akkers, omdat de honger hun te sterk was. Op die wijze werd het land eigendom van Farao.²¹ Ook bracht hij het volk, van het ene einde van Egypte tot het andere, in slavernij."

Met de woorden; "Wie oren heeft om te horen," besloot Martinez zijn toespraak. Maar men lachte er alleen maar om. Wat zouden die joden uit de oudheid nou voor raad kunnen geven in deze zuiver commerciële aangelegenheid?

Aan de firma Barabino & Co. gaf men dus de bankreserves en dadelijk begon ook het kopen van de door de Baratariërs aangeboden voorraden. De firma kocht echter slechts heel bepaalde waren, onmisbare; vooral op zaaigoed was ze uit, en zo mogelijk kocht ze de hele voorraad. De argeloze Baratariërs verkochten alles en waren blij als ze erin slaagden door matiging van hun eisen de inhoud hunner voorraadkamers te vervangen door de "waardebewaarder", de "waarde-reserve", door het nutteloze zaad van de *Pinus moneta* (waarvan er op Madagaskar hele bossen staan, en waarvan het zaad voorheen slechts diende als voer voor ratten, wanneer die niets beters vonden). Dat gebeurde in de herfst.

Hoofdstuk 5

Harde gevolgen.

De kroniek schildert nu de opwinding die zich van de Baratariërs meester maakte in de volgende lente, toen bleek dat de hele voorraad zaaigoed in het bezit was van de firma Barabino & Co., en dat men daar naar willekeur de prijzen opdreef tot fabelachtige hoogte, zo dat velen het gekochte zaaigoed niet geheel konden betalen en een wissel moesten uitschrijven voor de firma Barabino & Co. In plaats van de vurig verlangde waardebewaarder had men nu schulden en een lege voorraadkamer. Santiago Barabino, de chef van de firma, hield een openbare lezing over het onderwerp: "Burgerplichten in een democratie", waarin hij de Baratariërs ernstig de les las over hun gemakzucht en lichtzinnigheid. Wie niet horen wil, moet voelen. Met Belzebub zal ik bij jullie de bekrompen geest uitdrijven! Ik heb jullie gewaarschuwd tegen Carlos Marquez en z'n waardebewaarder. Maar jullie hebben om me gelachen. Nu echter, lach ik, en wie het laatst lacht, lacht het best! En terwijl hij dat zei, sloeg hij op z'n zakken.

De kroniek geeft een bijzonder heldere beschrijving van alle veranderingen die plaats vonden in de handelspraktijken, hoe alles werd besmet met en bezoedeld door de geest van de waardebewaarder. De kontante betaling maakte direkt in de eerste dagen plaats voor kopen op krediet en op afbetaling. De waren, die niemand meer op voorraad wilde kopen, kocht men nu in kleine en kleinste verpakkingen. Allen leefden van de hand in de tand, en een reusachtig leger van kooplieden werd noodzakelijk, om deze detailhandel op grote schaal te verwezenlijken.¹⁸ Winkel rijde zich aan winkel; hele nieuwe straten moest men bouwen voor de winkels, die als waren opnamen, wat voorheen, als voorraden, verdeeld was geweest over de huizen der Baratariërs. Daarbij gedroegen zich de kopers aanmatigend tegenover de verkopers. Ze lieten zich voorstaan op de kwaliteiten van hun "waardebewaarder"; ze zeiden dat, als de verkopers zich niet beleefd, toegevend, en nederig gedroegen, ze eenvoudig met hun waardebewaarder naar huis terug zouden gaan, en dat de verkoper voor de schade zou moeten opdraaien, die het gevolg is van de vergankelijkheid der waren en de kosten van hun opslag.

Op een dag verscheen in het Dagblad voor Villapanza de volgende advertentie:

BARABINO & CO.

DEPOSITOBANK

Wij maken het geachte publiek erop attent dat we een depositokas geopend hebben en tot nader order deposito's zullen akseptereren op de volgende voorwaarden:

interest, per jaar

voor zichtdeposito's 1%

voor spaardeposito's		
met een opvraagtermijn van	2 maanden	2 %
	1 jaar	3 %

Deze advertentie was voor Carlos Marquez aanleiding een triomfantelijk stuk te publiceren in het Dagblad voor Villapanza.

Eindelijk manifesteert zich dan toch het onafscheidelijk met de partikuliere eigendom verbonden karakter van meerwaarde barendende machine. Het had wel lang geduurd tot de kiemen van het kapitalisme zich volledig ontwikkeld hadden, maar nu kon het ook door niets meer worden tegengehouden. Wie partikuliere eigendom wenst, moet de gevolgen daarvan aanvaarden. Nu zou het kapitalisme zich tonen in heel zijn grootsheid. Bloeden en zweten zou het volk nu moeten om de Moloch KAPITAAL te verzadigen. En dat zou zo lang duren, tot tenslotte het kapitalisme zich ten dode zou hebben ontwikkeld, net zoals de gist die suiker omzet, vergiftigd wordt door z'n eigen uitgescheiden gier. Leve het Kommunisme! Weg met de partikuliere eigendom! Zo besloot Carlos Marquez.

Onmiddellijk zond Diego Martinez een antwoord, waarin hij de beweringen van Marquez weerlegde en op een eenvoudige manier het oorzakelijk verband bloot legde tussen het verschijnen van de interest op Barataria en de geldhervorming. Zodra men van het geld een "waardebewaarder" maakt en het geld van een hogere orde wordt dan de overige waren, zal men het gebruiken als spaarmiddel, en deze spaarmiddelen zal men slechts met interest in de cirkulatie terug kunnen lokken. De interest is een onvermijdelijkheid geworden op het zelfde ogenblik dat we ons geld naar volume in plaats van naar gewicht gingen meten!

Het Dagblad voor Villapanza stuurde het stuk echter terug, met de opmerking dat het toch niet kon verwachten dat z'n ontwikkelde lezers dergelijke ongenietbare theorieën zouden bestuderen. Niemand zou ooit geloven dat een zo machtig verschijnsel als het kapitalisme voortvloeit uit de omstandigheid dat men de totaal nutteloze vruchten van de *Pinus moneta* verkoopt bij de pint in plaats van bij het pond.

De firma Barabino & Co. oogstte met haar nieuwe onderneming volledig succes. De Baratariërs waren namelijk al gauw uitgekeken op hun waardebewaarder en, aangelokt door de interest, brachten ze hun spaargeld, de waardebewaarder, naar de bank.

Zo waren dan nu in geheel Barataria de voorraadkamers helemaal geledigd. Spek, meel, suiker, stoffen, olie, enz. waren vervangen door een dun boekje: het spaarbankboekje van het bankhuis Barabino & Co. De goederen die vroeger de voorraadkamers gevuld hadden, bevonden zich nu elders, in honderden winkels, ter beschikking van een ieder d.w.z. ter beschikking van diegene die geld had, en geld had niemand meer op Barataria, behalve het bankhuis Barabino & Co.

De kroniekschrijver geeft hier uitdrukking aan z'n verwondering over de ongelofelijke onnozelheid van de Baratariërs, die niets geleerd hadden van de zaaigoedspekulatie van het vorige jaar. Wel hadden ze zich dit keer gewacht zaaigoed te verkopen, omdat ze herhaling van die speculatie vreesden, maar niemand had gedacht aan de oogst, en aan de zakken die men daarvoor nodig zou hebben. Zo werden ze dan ditmaal bij de oogst te grazen genomen, in plaats van bij het zaaien, want Barabino & Co. hadden alle zakken op Barataria opgekocht en stelden ze nu aan de Baratariërs ter beschikking tegen woekerprijzen.

En omdat ie dat leuk vond, en omdat ie z'n medeburgers een lesje wilde geven, hield Santiago Barabino opnieuw een openbare lezing, waarin ie z'n speculatie precies beschreef en de verbaasde Baratariërs voorrekende dat zijn firma in één klap meer dan een miljoen pint ¹⁹ winst had gemaakt.

Dergelijke vrijbuitelij zouden de Baratariërs zich in de toekomst vermoedelijk steeds weer moeten laten welgevallen, omdat ze zelf met de invoering van de

"waardebewaarder", die eigenlijk slechts een warenvernietiger was, het succes van dergelijke speculaties uitstekend hadden voorbereid. Nu was de hele warenvoorraad steeds in de winkels tot ieders beschikking, dus ook ter beschikking van speculanten, terwijl de voormalige voorraadkamers amper genoeg bevatten voor 24 uur. De waardebewaarder die ze nu hadden leren kennen, was inderdaad iets uitstekends - maar alleen voor speculanten.

Barabino's lezing had een volstrekt onverwacht gevolg. De voorzichtigen onder de Baratariërs, namelijk zij die tot dusver geaarzeld hadden hun geld bij Barabino & Co. onder te brengen, wierpen nu alle twijfels over boord en brachten hun geld naar de bank. Ze dachten: als Barabino & Co. met deze speculatie een miljoen pint¹⁹ winst hebben gemaakt, zijn ze safe. Zo beschikte dan nu de firma Barabino & Co. over al het geld van het land.

Helaas stierf Santiago Barabino voor het hem was gelukt zijn Baratariërs te overtuigen van de onzinnigheid van de geldhervorming van Belzebub. Bij testament had hij verordineerd dat de buit aan het geplunderde volk teruggegeven moest worden. Dat was meer dan 3 miljoen pint¹⁹. De firma was nu overgegaan in de handen van de vennoot Sanson Carrazco, die de recepten van Santiago goed in zich had opgenomen, maar diens stipte eerlijkheid totaal miste. Carrazco besloot de domkoppen te bezwendelen en door middel van de pers, het partijwezen, de school, de kerk, de universiteit, ervoor te zorgen dat de domkoppen dom bleven.²⁰

Daar Sanson Carrazco voor de reserves van de geldadministratie, die, zoals we weten, aan de firma waren overgedragen, interest betaalde aan de staatskas, hadden de Baratariërs er geen bezwaar tegen, hem over deze reserves permanent te laten beschikken, en daar het bovendien, wegens de interest die Sanson betaalde op deposito's, onder de Baratariërs al gauw gewoonte was geworden al hun geld bij de bank te deponeren, was het bankhuis Sanson Carrazco absoluut heerser op de geldmarkt. De enige concurrentie waarmee het nog rekening moest houden, kwam van de jaarlijkse oogst van de *Pinus moneta*. Het was dan ook niet verwonderlijk dat het vermogen van Sanson Carrazco angstwekkend zwol en dat spoedig het hele volk bij hem in het krijt stond. Men was hem geld schuldig in wissels, geld in stadsleningen, geld in staats-leningen. Alle grotere openbare ondernemingen waren aan hem verpand. Dat was hem echter niet genoeg hij wilde de grond bezitten en zich een kroon op het hoofd zetten. Hij wou Jozef en Farao overtroeven. Om dat te bereiken moest hij beslist zijn enige konkurrent ten val brengen: de *Pinus moneta*, de geld-den. De kroniekschrijver verhaalt nu, hoe op een dag, toen de geld-den in bloei stond, op een ernaast gelegen perceel, dat Sanson Carrazco kort te voren had gepacht, brand uitbrak, en hoe de wind de hete lucht rechtstreeks naar de geld-den blies. In dat jaar viel derhalve van daar geen geld te verwachten, en Sanson Carrazco kon rustig de klaargemaakte strikken toe trekken. Jozef eiste van de egyptenaren als betaling het afstaan van de grond en de slavernij van het hele volk onder Farao. Sanson Carrazco stelde zich tevreden met de grond en het koningschap.²¹

Van hier af bestaan de aantekeningen in de kroniek uit één enkele, ononderbroken jeremiade. Hoe leerzaam veel daaruit ook is, ik moet me toch beperken tot de slotzinnen van de kroniek:

Hoofdstuk 6

De engelsen komen

"Heden, de 28e april van het jaar 1670 verschenen, komend uit het Oosten, enige schepen, engelsen. Luid gejubel.

10 Mei. De Engelsen spreken zeer lovend over onze economische omstandigheden. Het is verwonderlijk zo menen ze dat hier alles zich bijna net zo ontwikkeld heeft, als bij hen thuis. Ook in de maatschappelijke verhoudingen valt generlei verschil te bespeuren. De verdeling in klassen, het proletariaat, de grondeigenaren, de renteniers, de hypotheekbanken, de prostitutie. De bedelaars zijn hier bijna even talrijk als in Londen. De politieke strijd gaat over dezelfde zaken. Stakingen, botsingen tussen arbeiders en politie, die hier aan de orde van de dag zijn, komen ook daar geregeld voor. Dat is overigens van geen belang. Men went eraan. Slechts één ding in onze inrichtingen acht men onder de maat, namelijk ons geld. Het is toch een zo hoog ontwikkeld volk onwaardig, als geld de nutteloze vrucht te gebruiken van een ordinaire den, waarvan er op Madagaskar hele bossen staan. Goud zouden we moeten hebben. Schitterend is zulk een in de zon glanzende dukaat. Om kort te gaan: we moeten zo gauw mogelijk een vertegenwoordiger van koning Sanson Carrazco naar Londen sturen voor een goudlening, die we tegen 5 % uitstekend zullen kunnen plaatsen.

Dat was alles wat ons de europeanen wisten aan te raden om te ontkomen aan onze troosteloze omstandigheden," voegde de kroniekschrijver eraan toe. "De engelsen hebben klaarblijkelijk geen oog voor de ellende, omdat ze daaraan al sinds lang gewend zijn; ik heb echter die hele ontwikkeling meegemaakt."

31 Januari. Vanochtend kwam plotseling Diego Martinez m'n kantoor binnen. Met uitgestrekte armen kwam ie me tegemoet. "Ik heb het opgelost", riep ie, "ik heb het opgelost, het raadsel dat Carlos Marquez niet kon oplossen, de vraag, waarom de interest niet kon verschijnen toen we ons geld naar gewicht maten. Ik heb dat vraagstuk opgelost; ik heb het antwoord gevonden. Nu zal alles weer goed worden! Hier, in dit dikke manuskript heb ik het allemaal uiteengezet. Morgen al moeten we de Baratariërs bijeenroepen voor een vergadering."

Ik heb hem geantwoord dat ik persoonlijk het volste vertrouwen in hem had, maar dat het tot stand brengen van een geldhervorming in een klassestaat niet zo'n eenvoudige zaak zal zijn. Voorbij zijn de tijden dat men een geldhervorming uit sociaal-economisch oogpunt bekeek. Nu gaat het om een politieke kwestie van de eerste orde, en in de politiek kom je met een theorie niet ver. Hij zou nu als felle tegenstanders al die kringen hebben, die voordeel hebben bij het bestaande systeem. Het kapitaal en de daardoor beheerste pers zouden hem met alle middelen bestrijden en, erger nog, hij zou moeten rekenen met tegenstand van de zijde van Carlos Marquez, die blindelings gevolgd wordt door het proletariaat. De eersten streven naar versteviging van hun huidige positie; de anderen, de uitgebuiten, streven naar volledige omverwerping, naar afschaffing van de eigendom, waarvan zo beweren ze de interest onafscheidelijk is. En wonderlijk genoeg, hoewel beide partijen tegenovergestelde doeleinden nastreven, verdragen ze elkaar uitstekend. De kapitalisten ondersteunen zelfs heimelijk de propaganda voor de kommunistische ideeën, omdat ze die als ongevaarlijk en niet te verwezenlijken beschouwen en omdat kommunistische pogingen het altijd tegen het kapitalisme moeten afleggen.

Zo verhinderen de kapitalisten het proletariaat het interest-verschijnsel serieus te bestuderen en doelmatige tegenmaatregelen te ontwikkelen, met als resultaat dat het kapitalisme zich vereeuwigd.²²

Maar Martinez liet zich niet van de wijs brengen. "Nu zal ik m'n plicht doen", zei hij.

Hoofdstuk 7

Het geld tot God verheven

De volksvergadering werd bijeengeroepen. "Ik ben van mijn berg naar beneden gekomen", sprak Martinez, "om jullie een blijde boodschap te brengen. Ik heb het antwoord gevonden op de vraag, hoe we deze voor onze ogen ontstane klassestaat in elkaar kunnen trappen en dit monster in het stof kunnen werpen."

(Gesis en tumult rechts; doodse stilte in het midden; "Bravo!" links.) De bel van de voorzitter: "Meneer Diego Martinez, u mag hier geen staatsvijandige redevoering afsteken en het vertrappen van onze grondwettelijke orde in het vooruitzicht stellen. Ik roep u tot de orde."

Diego Martinez: "Ik heb de oorzaak van de maatschappelijke tweespalt van het volk gevonden. Ik weet wat er toe geleid heeft dat we nu renteniers en proletariërs, grondeigenaars en prostitués hebben, en ik weet ook, hoe we van dit rovershol weer een kultuurstaat kunnen maken."

(Lawaai rechts: "Weg met die anarchist!" IJzige koude in het centrum. Tomeloze bijval links.) Bel van de voorzitter: "Meneer Martinez, voor de tweede keer moet ik u tot de orde roepen".

Diego, z'n betoog voortzettend: "De oorzaak van de maatschappelijke ontbinding is de interest" (levendige bijval links), "en de oorzaak van de interest zit in ons geldstelsel". ("O ho!" links, en gelach.) "Doordat we ons geld niet meer naar gewicht meten, maar naar volume, daardoor is ons volk aan ellende ten prooi gevallen, daarom hebben we Sanson Carrasco de kroon op het hoofd gezet."

Hierbij weerklonk luid gelach van alle kanten, van links, van rechts, en van het midden. Carlos Marquez schreeuwde: "Hebben jullie het allemaal gehoord? Omdat we die miserabele, volstrekt nutteloze zaden van de geld-den bij de pint, in plaats van bij het pond verkopen, daardoor zouden we aan het kapitalisme ten offer zijn gevallen, daardoor zou die reusachtige zee van kapitaal, geïnvesteerd in onze steden, fabrieken, mijnen, een rente moeten opleveren, daardoor zou de maatschappij uiteengevallen zijn. Heb je het gehoord, kameraden? Niet 'het met de eigendom der produktiemiddelen onlosmakelijk verbonden karakter van meerwaarde voortbrengende machine' leidt tot proletarisering van het volk, tot maatschappelijke tweespalt, maar de omstandigheid, dat we ons geld naar volume, in plaats van naar gewicht meten!" (Algemene vrolijkheid.) "Wat toch klaarblijkelijk van even tragische betekenis is, als wanneer we de gewoonte zouden aannemen, geld met de linker hand te tellen, in plaats van met de rechter hand."

(Vrolijkheid links, rechts, en in het midden.)

Martinez: "Mijn bewering klinkt leken ongetwijfeld heel amusant in de oren, zoals het ze ook heel grappig vóórkomt, als serieuze mannen beweren, dat ze met een steunpunt en een spinnedraad die lang genoeg is, de aarde uit haar voegen zouden kunnen trekken. Is het ook niet grappig, dat een vlieg een olifant kan doden?"

Marquez zelf heeft ooit het geld 'het bloed der economie' genoemd. Waarom zou die economie niet net zo aan een bloedvergiftiging kunnen sterven, als een olifant van een muggesteek? Marquez weet dat men de ondergang van het Romeinse Rijk verklaart uit de uitputting van de spaanse zilvermijnen, die het materiaal leverden voor de romeinse munten. Waarom lacht Marquez niet ook om die bewering? Is er zo'n wezenlijk verschil tussen zilver en het materiaal van ons geld? Is zilver niet één

van de minst essentiële materialen? Zou men niet terecht kunnen lachen, als iemand zou willen beweren dat het Romeinse Rijk ten onder is gegaan, omdat de Romeinen hun soep niet langer met zilveren lepels konden eten? Het zilver was echter het geld van de Romeinen, zoals het zaad van de *Pinus moneta* ons geld vertegenwoordigt. Het Romeinse Rijk ging daarom niet te gronde door gebrek aan *zilver*, maar door gebrek aan *geld*.

Het Romeinse Rijk ging te gronde aan bloedgebrek, zoals Barataria nu ten onder gaat aan bloedvergiftiging.

Met het besluit ons geld naar volume te meten, in plaats van naar gewicht, hebben we ons geld, ons bloed, vergiftigd. Door het aannemen van dat voorstel hebben wij een koppeling gemaakt tussen ruilmiddel en spaarmiddel. Een mesalliance van de kwalijkste soort. Als we een kreeft aan een muis koppelen, blijven ze op hun plaats, want de muis wil vooruit, en de kreeft achteruit. En eender is het, als we ruil- en spaarmiddel koppelen: beide trekken in tegenovergestelde richtingen. Als ruilmiddel wil en moet het geld rusteloos van hand tot hand gaan; als spaarmiddel wil het blijven waar het is. Marquez heeft dus van een tegenstrijdigheid het algemene ruilmiddel gemaakt, en die tegenstrijdigheid is er de oorzaak van dat Barataria, het land van de algemene goedkoopte, veranderd is in een Cararia, een land van duurte en ellende. Zodra men van het geld een algemeen spaarmiddel maakt, moet de economie zich ontwikkelen onder het teken van de kreeft, waarbij woekeraars en speculanten de algemene misère uitbuiten. Het zou wel heel mooi zijn, als men de hersenschim die Marquez aan z'n waardebewaarder toedichtte, zou kunnen uitvinden, een middel, namelijk, waarmee men alle waren zonder kosten zou kunnen opslaan en bewaren. Maar met de waardebewaarder wordt in feite niets bewaard, er is slechts mee bereikt dat de kosten van de opslag niet voor rekening komen van de geldbezitters, maar van de arbeiders!

Marquez heeft niet onderscheiden tussen partikulier profijt en maatschappelijk economisch nut, en uit die partikulier-economische waardebewaarder is de maatschappelijk-economische waardevernietiger geworden. Waarmee betalen we voor deze grandioze uitvinding? Met interest en met kapitalisme! Omdat het ruilmiddel spaarmiddel is geworden, verdwijnt het nu elke drie weken volledig in de spaarpotten, waaruit het slechts met de belofte van een bijzonder voordeel te voorschijn kan worden gelokt. En hoe heet dat bijzondere voordeel, Carlos Marquez? Dat heet interest en die interest is de universele en vanzelfsprekende eis geworden, waaraan elke handel, elke industrie, elke onderneming moet voldoen. Alles moet renderen, d.w.z. een rendement, een interest opleveren, om de geldspaarders er toe te bewegen van hun geldbezit af te zien. En daarom zeg ik: Niet de partikuliere eigendom der produktiemiddelen, maar ons tegenwoordige geld is de meerwaarde barendende machine. Tot de waardebewaarder moeten we het verwijt richten, dat, bij een rentevoet van 5 % per jaar, onze werkers ons land met alles wat we erop hebben gezet, iedere twintig jaar in de kassen van de renteniers moeten deponeren." Marquez: "Kameraden, ik moet toegeven, dat de uiteenzettingen van Diego Martinez mij onzeker hebben gemaakt, zelfs in de war hebben gebracht. We moeten de zaak diepgaand bestuderen. Als mocht blijken, dat het verkeerd is geweest het ruilmiddel met het spaarmiddel te koppelen, dan zal ik, die die combinatie heb voorgesteld, de eerste zijn, om haar ongedaan te maken."

Martinez: "Bravo! Goed gezegd! Dat doet jou en je kameraden eer aan."

Voorzitter: "Diego Martinez, ik moet je voor de derde keer tot de orde roepen en ik ontnem je het woord. We zijn hier bijeengekomen om volgens de agenda monetaire problemen te behandelen, maar niet om acties tot proletarische aaneensluiting te

vergemakkelijken. Daar niemand anders het woord heeft gevraagd, verklaar ik het debat gesloten."

Van waar de rente?

Het laatste deel van Gesells belangrijkste werk, *Die natürliche Wirtschaftsordnung*, behandelt de interest, of rente. Hij begint dat deel met onderstaande *Robinsonade*.

'Als toetssteen voor de juistheid van de ontwikkelde rentetheorie, en ook om de in oeroude vooroordelen verstrikte lezer het begrijpen te vergemakkelijken, leid ik dit deel van het boek in met de volgende Robinsonade.

Robinson ging een kanaal graven en had zich voor de drie jaar die het werk zou duren, van voorraden voorzien. Hij had varkens geslacht, het vlees met zout bedekt, een gat in de grond met graan gevuld en zorgvuldig afgedekt. Hij had hertenhuiden gelooid, er kleren van gemaakt en die in een kist opgeborgen, nadat hij er tegen de motten nog een klier van een stinkdier had ingelegd. Kortom, hij had naar zijn mening, goed voor de komende drie jaar gezorgd.

Toen hij nu een laatste berekening maakte, of z'n 'kapitaal' voldoende zou zijn voor de onderneming die hij op 't oog had, zag hij iemand naar hem toekomen.

"Hallo!" riep de vreemdeling, "mijn boot is hier op de klippen kapot geslagen en zo ben ik op dit eiland terecht gekomen. Kun je me met voorraden helpen, tot ik een akker ontgonnen en de eerste oogst binnengehaald heb?"

Hoe snel vlogen bij deze woorden Robinson's gedachten van zijn voorraden naar de rente en naar de heerlijkheid van een renteniersleven! Hij haastte zich de vraag bevestigend te beantwoorden.

"Voortreffelijk!" antwoordde de vreemdeling, "maar ik moet eerlijk zeggen: rente betaal ik niet; dan leef ik nog liever van jacht en visvangst. Mijn geloof verbiedt me zowel het nemen, als het geven van rente."

R.: Je hebt een prachtige religie. Maar op wat voor grond geloof je dan wel dat ik je van mijn voorraden zal lenen, als je me geen rente betaalt?

Vr.: Uit eigen belang, Robinson. Op grond van je welbegrepen voordeel; omdat je er bij wint, en zelfs tamelijk veel.

R.: Dat moet je dan maar eerst voorrekenen, vreemdeling. Ik moet je bekennen dat ik niet inzie, wat voor voordeel het me zou opleveren, als ik je mijn voorraden renteloos zou lenen.

Vr.: Nou, ik wil je dat allemaal wel voorrekenen, en als je het mij kunt narekenen, zul je mij die lening renteloos geven en me daarvoor nog bedanken bovendien. Om te beginnen heb ik kleren nodig, want ik ben naakt, zoals je ziet. Heb je een voorraad kleren?

R.: Die kist is helemaal vol.

Vr.: Maar Robinson, ik had je voor pienterder versleten! Wie heeft er nu kleren van herteleer, het lievelingsvoer voor motten, voor drie jaar in dichtgespijkerde kisten? Bovendien moeten die kleren geregeld gelucht en met vet ingesmeerd worden, anders worden ze hard en barsten ze.

R.: Je hebt gelijk, maar hoe had ik het anders moeten doen? In een klerenkast zijn ze niet beter opgeborgen; integendeel, daar komen behalve motten ook nog ratten en muizen.

Vr.: Oh! Ook in die kist zullen ratten wel doordringen. Kijk, daar hebben ze al geknaagd.

R.: Waarachtig! Je weet werkelijk niet hoe je dat moet voorkomen!

Vr.: Je weet je niet tegen muizen en ratten te beschermen en je beweert dat je hebt leren rekenen? Ik zal je vertellen hoe bij ons mensen in jouw positie zich tegen muizen, ratten, motten, dieven, en tegen barsten stof en schimmel beschermen.

Leen mij die kleren, en ik verplicht me nieuwe kleren voor je te maken, zodra je die nodig hebt. Dan krijg je evenveel kleren terug als je mij geleverd hebt, en dan zullen die kleren, omdat ze nieuw zijn, aanzienlijk beter zijn dan die welke je later uit deze kist te voorschijn zou halen. Bovendien zullen ze niet met stinkdierolie verpest zijn. Ga je hiermee akkoord?

R.: Ja, vreemdeling, ik wil je die kist met kleren afstaan, want ik zie in *dat het voor mij voordelig is, je ook zonder rente de kleren te leen te geven*.

Vr.: En laat me nu eens je tarwe zien. Ik heb graan nodig, zowel als zaaigoed, als voor brood.

R.: Daar op die heuvel heb ik het begraven.

Vr.: Wat! Je hebt je tarwe voor drie jaar in een gat in de grond begraven? En de schimmel, de kevers?

R.: Ik weet het. Maar wat moet ik! Ik heb de zaak van alle kanten bekeken en geen betere manier van bewaren kunnen bedenken.

Vr.: Nou, buk je maar eens! Zie je die torretjes aan het oppervlak rondspringen? Zie je die vraatsporen? En hier, die schimmelvorming? Het is hoog tijd dat die tarwe eruit gehaald en gelucht wordt.

R.: Het is om wanhopig van te worden met dit kapitaal! Als ik maar wist, hoe ik me tegen die duizendvoudige vernietigingskrachten van de natuur zou kunnen verdedigen!

Vr.: Ik zal je eens vertellen, Robinson, hoe we dat bij ons thuis doen. We bouwen een luchtige, droge schuur en strooien de tarwe uit op de dorsvloer. En, regelmatig, elke drie weken, wordt de tarwe zorgvuldig gelucht door alles met schoppen te keren. Bovendien hebben we een aantal katten en zetten we vallen neer om de muizen te vangen, en we beveiligen het geheel tegen brand, en zo bereiken we, dat het jaarlijks verlies aan kwaliteit en gewicht niet meer dan 10% bedraagt.

R.: Maar denk eens aan! Wat een werk, wat een kosten!

Vr.: Je ziet op tegen het werk en tegen de kosten? Ik zal je uitleggen hoe je het dan moet aanpakken. Leen mij je voorraad, en ik zal je het geleende uit mijn oogst in vers graan terug betalen, en wel pond voor pond, zak voor zak. Zo bespaar je je het werk een schuur te bouwen en hoef je geen katten te voeren, verlies je niets aan gewicht, en zul je in plaats van overjarige tarwe steeds vers brood hebben. Wil je dat?

R.: Ik neem je voorstel dolgraag aan.

Vr.: Je levert mij je graan dus renteloos?

R.: Natuurlijk, rentevrij, en met dank aan mijn kant.

Vr.: Ik kan echter slechts een deel gebruiken en wil niet alles hebben.

R.: Als ik je nu de hele voorraad aanbied en we spreken af dat je me voor elke tien zakken er slechts negen hoeft terug te geven?

Vr.: Dat kan ik niet aannemen, want dat zou betekenen met rente te werken.

Weliswaar niet met verhogende (positieve) rente, maar met verlagend (negatieve) rente, en in plaats van de geveer zou de nemer kapitalist zijn. Ik stel je echter voor jouw tarwevoorraad onder mijn hoede te nemen, de schuur te bouwen en al het nodige te doen. Daarvoor betaal je me voor elke tien zakken jaarlijks twee zakken als loon. Stem je daarmee in?

R.: Het maakt mij niet uit of je prestatie onder het hoofd *woeker*, dan wel als *arbeidsloon* geboekt wordt. Ik geef je dus tien zakken, en jij levert mij later acht zakken terug. akkoord!

Vr.: Ik heb ook nog andere dingen nodig: een ploeg, een wagen, en gereedschap. Wil je me dat ook allemaal renteloos lenen? Ik beloof je alles in even goede staat terug te geven: een nieuwe spa voor een nieuwe spa; voor een nieuwe ketting, een nieuwe ketting, vrij van roest.

R.: Natuurlijk ben ik daartoe bereid. Want nu heb ik van al deze voorraden alleen maar werk. Onlangs was de beek buiten haar oevers getreden en had de schuur overstromd en alles met slijk bedekt. Daarna heeft de storm het dak afgerukt, zodat alles verregende. Nu hebben we droogte en drijft de wind zand en stof de schuur in. Roest, rot, breuk, droogte, licht en duisternis, houtworm, termieten, alles is voortdurend aan het werk. Het is nog een geluk dat we nog geen dieven en brandstichters hebben. Ik ben heel blij dat ik nu, door ze uit te lenen, de dingen zo mooi en zonder werk, kosten of verlies voor later ter beschikking kan houden.

Vr.: Je erkent dus dat het voor je van voordeel is, mij je voorraden *rentevrij* ter beschikking te stellen?

R.: Ik erken het, onomwonden! Maar waarom, vraag ik me nu af, leveren zulke voorraden thuis, in het vaderland, hun bezitter wel rente op?

Vr.: Die verklaring moet je zoeken in het *geld*, dat daarginds bij alle zaken een bemiddelende rol speelt.

R.: Wat? In het geld zou de oorzaak van de rente liggen? Dat kan toch niet waar zijn; want wat zegt *Marx* over geld en rente? "De arbeidskracht is de bron van de rente (de

meerwaarde). De rente, die het geld tot kapitaal maakt, kan niet uit het geld voortvloeien. Als het waar is, dat geld ruilmiddel is, doet het niets anders dan de prijzen der waren betalen die het koopt. Omdat het daarbij onveranderd blijft, neemt het niet in waarde toe. Daarom moet de meerwaarde (de rente) voortspruiten uit de ingekochte waren, die duurder worden verkocht. Deze waardeverandering kan noch bij de inkoop, noch bij de verkoop plaatsvinden; in deze beide handelingen worden gelijkwaardige zaken uitgewisseld. Er blijft daarom maar één mogelijkheid over, namelijk dat de verandering het gevolg is van het gebruik van de waar ná de inkoop en vóór de wederverkoop. (Marx: *Das Kapital*, *Hfdst. VI*)

Vr.: Hoe lang ben je al op dit eiland?

R.: Al dertig jaar.

Vr.: Dat is te merken. Je beroept je op de waardeleer. M'n beste Robinson, die leer heeft afgedaan. De waardeleer is uitgestorven. Er is geen sterveling meer, die haar aanhangt.

R.: Wat, wil je beweren dat de renteleer van Marx uitgestorven is? Dat is niet waar! Al zou verder niemand haar meer aanhangen, dan blijf ik haar nog trouw!

Vr.: Goed, blijf haar trouw, maar niet slechts met woorden, maar metterdaad. Houd aan haar vast, als je wilt, tegenover mij. Ik zie af van de zojuist overeengekomen handel. Jij hebt hier in je voorraden datgene wat naar wezen en bestemming te beschouwen is als de zuiverste vorm van wat men "kapitaal" pleegt te noemen. Ik daag je uit tegenover mij als kapitalist op te treden. Ik heb

jouw dingen nodig. Geen arbeider is ooit een ondernemer zo naakt tegemoet getreden, als ik nu voor je sta. Nooit is de ware verhouding van kapitaalbezitter tot kapitaalbehoefte zo onvervalst aan de dag getreden als in onze wederzijdse verhouding. Probeer nu maar of je van mij een interest kunt verkrijgen. Zullen we de hele zaak maar weer van voren af aan beginnen?

R.: Ik geef het op. De ratten, de motten, en de roest hebben mijn kapitalistische kracht gebroken. Maar zeg nu eens, hoe verklaar je die zaak? Vr.: De verklaring is heel eenvoudig. Zou hier op het eiland een

geldeconomie bestaan en ik, als schipbreukeling, een lening nodig hebben, dan zou ik me in de gegeven omstandigheden tot een geldschieter moeten wenden om die dingen die jij mij zonet rentevrij geleend hebt, te kunnen kopen. Maar tegenover die geldschieter, die van ratten, motten, roest, brand, en dakschade geen last heeft, kan ik niet zo optreden als tegenover jou. Het verlies dat verbonden is met het bezit van waren, kijk, daar gaat de hond er vandoor met één van je, dat wil zeggen, van mijn hertehuiden! draagt slechts hij die waren te bewaren heeft, niet de geldschieter. Hem deren al deze zorgen en heerlijke bewijzen, waarmee ik jou zo murw gekregen heb, niet. Jij hebt de kist met lederen kleding niet dichtgeslagen toen ik je iedere rentebetaling weigerde. De aard van het kapitaal heeft je tot verdere onderhandeling bereid gemaakt. *De geldkapitalist gooit echter de deur van z'n geldkist voor m'n neus dicht als ik hem zeg dat ik hem geen rente zal betalen.* En dan te bedenken, dat ik dat geld op zichzelf helemaal niet nodig heb, maar slechts de kleding die ik met dat geld kan kopen. Die lederen kleding geef je mij rentevrij; *het geld dat ik daarvoor nodig zou hebben, zou me rente kosten!*

R.: Dan zouden we de oorzaak van de rente toch in het geld moeten zoeken, en *Marx* zou het bij het verkeerde eind hebben? Ook waar hij zegt: " In het eigenlijke handelskapitaal verschijnt de formule "GWG" (geld = waar = méér geld) - kopen om duurder te verkopen - het zuiverst. Anderzijds vindt zijn hele beweging binnen de cirkulatiesfeer plaats. Maar omdat het onmogelijk is, de omzetting van geld in kapitaal uit de cirkulatie zelf te verklaren, schijnt handelskapitaal onmogelijk zodra het gaat om uitwisseling van equivalenten, en bijgevolg slechts te verklaren als dubbele afzetterij ten opzichte van de kopende en verkopende warenproducenten door de zich parasitair tussen hen in schuivende koopman. Als de rentedragendheid van het handelskapitaal niet uit pure afpersing van de warenproducenten verklaard moet worden, dan moet er een lange reeks tussenschakels aan te pas komen."(*Marx: Kapital*, 6e editie, band I, p. 127).

Vr.: Hier evenals daar slaat hij de plank geheel mis. En omdat hij zich bij het geld, deze centrale zenuw der hele economie, vergist heeft, moet hij het overal mis hebben. Hij beging - net

als zijn volgelingen - de fout, het geld buiten zijn beschouwingen te laten.

R.: Dat hebben onze onderhandelingen over de lening bewezen. Het geld is voor Marx immers ook niet meer dan een ruilmiddel, maar het doet, naar het schijnt, meer dan slechts "de waren betalen die het koopt". Dat de bankman de leningnemer de geldkast voor de neus dichtslaat wanneer deze geen rente wil betalen, en de zorgen niet kent die de bezitter van waren (kapitaal) onder druk zetten, heeft hij geheel aan de overmacht te danken, die het geld als zodanig over de waren heeft en daar is de rotte plek.

Vr.: Hoeveel bewijskracht hebben ratten, motten en roest toch!

Het oordeel van Keynes over bovenstaande "Robinsonade" (*General Theory*, p. 356) luidde:

"Hij laat zien dat het slechts het bestaan van een geldrentevoet is, die het mogelijk maakt een opbrengst te krijgen van het uitlenen van goederenvoorraden. Zijn dialoog tussen Robinson Crusoë en een vreemdeling is een allervoortreffelijkste economische parabel - niet onderdoend voor welk ander soortgelijk geschrift - om dit punt duidelijk te maken."

NOTEN

1. In de eerste editie (1922): "goud".
2. De drang tot instandhouding van de soort = het instinct dat ons motiveert offers te brengen voor de familie, voor de gemeenschap, voor het volk, en voor de mensheid, in het belang van de soort.
3. Opmerking van de vertaler (K.R.): Om deze door Acratillo tegen de democratie en de heerschappij van de meerderheid bij herhaling gedane scherpe aanvallen ook voor sociaal-demokraten wat minder verschrikkelijk te maken, zou ik hier willen opmerken, dat de "vrij-ekonomen" met overtuiging de opvatting verdedigen, dat met "vrije grond" en "vrij geld" de staat, zo te zeggen, ontstaat, ontzield wordt, en er slechts een schaduw van over zal blijven. Welke kralie dan ook, de democratie niet minder dan de aristocratie, de kleptocratie en de plutocratie, zullen tengevolge van "vrije grond" verdwijnen naar de wereld der historische begrippen. Zoals Rousseau al gezegd heeft, is de tegenwoordige staat ontstaan met de partikuliere grondeigendom. De staat maakt men, tot behoud van wan-orde, als machtsapparaat zo, als hij is. Alle politieke twisten, machtsbegeerte, partijwezen, onwaarachtigheid, dat alles draait om de grondrente. (Heel mooi heeft Ibsen deze zaken voorgesteld in zijn "Een Vijand des Volks"). Door "vrije grond" zullen al die krachten verlammen, die de mensen, nationaal en internationaal, ophitsen tot wederzijds wapengeweld. Niemand zal dan nog behoefte hebben aan staatskerken, staatsgoden, staatswetenschappen, staatsscholen, en staatsafstompingsinrichtingen: *beschermende invoerrechten, nationaal economisch territorium, export, import, natie* enz. zullen door iedereen herkend worden in hun volstreekte leegheid. Met "vrije grond" zal alles vrij worden, wat nu in het belang van de grondrente geketend is - ook de geest. "Vrije grond" en "vrij geld" zullen de economische voorwaarden scheppen om de oude fysiokratische eis van "Laissez faire", of, in algemeen begrijpelijke taal: "Blijf met de staat tien passen bij me vandaan!", in praktijk te brengen. De anarchistische utopie zal werkelijkheid worden.
4. Als de Duitse Rijksbank, bij het uitbreken van de (eerste wereld-)oorlog mest als dekking had gehad, in plaats van goud, zouden de akkers in Duitsland vruchtbaar gebleven zijn en zou het volk minder honger hebben geleden.
5. Aanbeveling: De lezer moge de bovenstaande zinnen zo vaak lezen en herlezen en overdenken, dat hij hun betekenis geheel doorgrond heeft. Ze hebben fundamentele betekenis.
6. Op grond van soortgelijke onwezenlijke overwegingen heeft men in Duitsland, in 1873, de zilveren standaard vervangen door de gouden.
7. Wat een licht werpen deze paar zinnen op de vandaag

de dag nog veelvuldig verkeerd begrepen kwantiteitstheorie!

8. Vele dingen die men nu weer over boord moet gooien

- de gouden standaard, de partikuliere grondeigendom, staatskerken, staatsscholen, staatsuniversiteiten, douane, enz.
- om de vrede tussen burgers en tussen volken te bereiken, zouden nooit ingevoerd zijn, als iedereen steeds zou hebben gezegd: "Ik zie dit niet duidelijk, ik doorzie de politici niet die deze voorstellen doen. Daarom, en omdat ik in de eerste plaats verantwoordelijk ben tegenover me zelf, verwerp ik dit voorstel." K.R.

9. De door de vrij-ekonomen geëiste konstante geldstandaard (stabiele geldeenheid) is niets anders dan de praktische toepassing van de inzichten die deze schoolmeester zo eenvoudig tot uitdrukking heeft gebracht.

10. De zichtbare abstraktie van alle fysieke eigenschappen wordt immers geleverd door het verrottingsproces.

11. Het ernstige verwijt dat Barabino bij deze gelegenheid aan de Baratariërs maakte, kan men tegenwoordig in het algemeen maken aan die volken die een wanbeheer voeren met een gouden standaard. De goudreserve, die ze als dekking beschouwen, kost ze jaarlijks 5 % aan interest, en gaat dus in twintig jaar teloor aan interesten. (K.R.) Toevoeging: Ook nu de gouden standaard overal is afgeschaft, is het in dit opzicht geen haar beter. Niet alleen dat we - zolang er interest is - over ALLE investeringen" interest moeten betalen, en dus ook over de dekking van ons geld in de vorm van goud en deviezen bij de Nederlandse Bank N.V., maar bovendien moeten we interest betalen over AL het GELD dat door de Nederlandse Bank is uitgegeven, omdat het niet is "gegeven", maar rentedragend is UITGELEEND. Nu gaan de winsten van de Nederlandse Bank naar de Nederlandse Staat en lijken dus in zekere zin weer bij "ons zelf" terug te komen. De Nederlandse Staat heeft echter een enorme en steeds toenemende rentedragende schuld aan houders van staatsobligaties. Zij inkasseren, bij wijze van spreken, voor elk bankbiljet van 1000 gulden dat de Nederlandse Bank heeft uitgegeven en waarvan de produktie vermoedelijk niet meer dan een dubbeltje heeft gekost, een bedrag van de orde van 50 gulden in het jaar aan interest. Zij inkasseren ook interest over de bewapening van de nederlandse krijgsmacht, die even nuttig is als de weggrottende aardappelen in de kelders van de uitgiftebank van Barataria. Ook over al het kapitaal dat is geïnvesteerd in de munten die de Rijksmunt in omloop brengt en heeft gebracht, moeten we met z'n allen permanent interest opbrengen. Het feit dat we een ruilmiddel hebben, brengt, zoals gezegd, aanzienlijke lasten met zich mee. Is dat het nu, waarover vrij-ekonomen vallen? Nee! Zij willen immers juist dat aan het bezit van betaalmiddel kosten worden verbonden, kosten niet voor de GEMEENSCHAP echter, maar voor IEDERE INDIVIDUELE GELDBEZITTER. Daarmee zou de monetaire barrière, die verdwijnen van de interest onmogelijk maakt, geslecht zijn.

(W.P.R.)

12. Als de warenruil gemiddeld 40 % aan handelskosten met zich meebrengt, betekent dat, dat van 100 werkers er zich 40 bezighouden met de distributie van de voortbrengselen van de 60 overigen. Als juist zou blijken, wat met een hoge mate van waarschijnlijkheid ten aanzien van het "vrij-geld" wordt verondersteld, namelijk dat de handelskosten van 40 tot omstreeks 4 % teruggebracht zouden worden, dan zouden er van 100 werkers 96 beschikbaar zijn voor produktie. Iedereen zou 96 kilogram krijgen, in plaats van 60, dus een volle 60 % méér. Alleen al door z'n ordenende invloed op de handel - alle overige werkingen buiten beschouwing gelaten - zou "vrij-geld" de economische mogelijkheid scheppen, met behoud van de zelfde lonen, de dagelijkse arbeidstijd van 10 tot 6 uur terug te brengen. Ik wil er hier de nadruk op leggen, dat van de INTEREST de HANDELSKOSTEN slechts die over het HANDELS-KAPITAAL omvatten.

13. Een geliefde uitdrukking in de marxistische literatuur.

14. Zie ook Prof. dr. N. Reichesberg: "Grundtatsachen des Geldwesens", Vaso-Verlag, Zürich, 1917, p. 151. "Goed geld is geld dat duurzaam is en kan dienen als waarde-bewaarmiddel". Dr. E. Kellenberger, privaats-docent aan dezelfde universiteit (Bern), schrijft daarentegen in ongeveer dezelfde tijd: "De wereldoorlog heeft ons een les gegeven. We moesten overtuigd raken van de ijzeren noodzaak, voorraden voedsel, ruwe materialen en fabrikaten op te slaan. Nu bouwen onze ondernemers en huisvrouwen, en vooral de staat, voortdurend zoveel mogelijk voorraden op." ("Richtlinien für eine schweizerische Währungsreform", p.372). Vreemd genoeg schijnt Kellenberger te geloven dat het Zwitserse volk zich tot nog toe de kosten die dergelijke voorraden met zich mee brengen, had bespaard. Zo is het echter niet. Die kosten moesten de huisvrouwen en ondernemers tot nu toe gewoon in de prijzen betalen.

15. Hales, in Engeland, schreef reeds in 1549: "Het geld is, om zo te zeggen, een pakhuis voor elke waar die men wenst, en is het langst zonder verlies te bewaren. Als Engeland meer geld had, zou het land het zelfs in geval van oorlog en prijsstijging 2 tot 3 jaar kunnen volhouden. (Citaat bij dr. Kellenberger in "Richtlinien für eine schweizerische Währungsreform", p. 366.)

16. De gelovige marxist zal hier lachen. "Wat voor verschil", zal ie zeggen, "zou het kunnen maken, of men het geld meet in liters, in plaats van in kilogrammen?" Hem moet dat beslist volstrekt onverschillig zijn.

17. Hier moge dr. Kellenberger, die pleit voor een voorraad-ekonomie, maar niet kan afzien van de gouden standaard, een zucht slaken. Ook Prof. dr. Reichesberg moge overwegen of de combinatie van ruilmiddel en waardebewaarder inderdaad beschouwd dient te worden als een voorwaarde voor goed geld. (Zie voetnoten

14 en 15).

18. Deze ontwikkeling is interessant voor de verbruikskoöperaties.

19. Origineel: Tweemaal geen vermelding van een eenheid. De derde keer: "pond" i.p.v. "pint". - Gaarne wil ik hier de heer J.Bot van het Nederlands Meetinstituut in Delft danken voor het feit dat hij mij aan de in deze kontekst voortreffelijke term "pint" heeft geholpen. (W.P.R.)

20. Het is vandaag de dag onmogelijk in de pers - ook de arbeiderspers - welke kritiek dan ook te uiten op de gouden standaard. Wie beveelt hier? Weten de arbeiders dat?

21. Hoe dicht bij dat doel zijn Rockefeller in Amerika en Stinnes in Duitsland! Hoe gemakkelijk zal het voor Rockefeller zijn - nadat hij daarover met Morgan overeenstemming heeft bereikt - door middel van zijn kranten het Amerikaanse volk te doen geloven dat een centrale heerschappij, een absolute monarchie, de enige mogelijkheid is het land te behoeden voor het bolsjewisme! (Noot uit 1922!).

22. Zie hoe de kapitalisten in de hele wereld zich verheugen over het russische kommunistische eksperiment! Dat moet de feiten leveren voor het bewijs dat het marxisme het volk bloot stelt aan de hongerdood. Laat na die revolutie nog maar eens iemand het wagen het kapitalisme aan te vallen!

tekst op de achterkant van het boek

'**Barataria**' verhaalt van een geïsoleerd eiland waar in de loop der tijd verschillende typen geld werden gebruikt. Het vertelt hoe waardevol geld een kapitalistische markt-economie creëert, maar ook hoe andere geldsystemen mogelijk zijn. Toegevoegd is het zeer leerzame verslag van een gesprek tussen Robinson Crusoe en de na hem aangespoelde schipbreukeling.

Voor mensen die op zoek zijn naar een menswaardig alternatief, is dit boek een verademende ontdekking: er is nog wel degelijk perspectief. Zeer nuttige kost voor economie-studenten die een open kijk willen ontwikkelen op hun vakgebied. Leesbaar vanaf middelbare school-niveau, begrijpbaar zolang de meningen niet zijn vastgeroest.

Nobelprijswinnaar Jan Tinbergen over dit boek:

Nu de vraag welke van de verschillende sociaal-economische stelsels het beste is, weer zeer actueel is geworden, verdient ook een man als S. Gesell weer aandacht. Lange-termijn-vraagstukken als welk sociaal-economisch stelsel de voorkeur verdient, grijpen diep in en vereisen tijd om te worden besproken en misschien beproefd.

Keynes was van mening, dat de denkbepelden van Gesell in elk geval oorspronkelijk waren, en een aspect van het geldwezen belichtten dat vaak over het hoofd wordt gezien.

ISBN 90 70334 4925 Aktie Strohalp, Oudegracht 42, 3511 AR Utrecht

contact met Strohalm

Stichting Strohalm
Oudegracht 42
3511 AR Utrecht

Antwoordnummer 51277
3501 WB Utrecht

Tel. 030 - 2314314
Fax.030 - 2343986

Email: info@strohalm.nl
Website: www.strohalm.nl

Postbanknr. 355 925
KvK nr: 411 87 305 te Utrecht

Opmaak van dit document voor de website: Gerard van der Rijst, januari 2005
